

IZAZOVI EKONOMSKOG RASTA I RAZVOJA - Europski socijalni modeli u doba Velike recesije

Šabić, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:918385>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij smjer Ekonomska politika i regionalni razvitak

Ivan Šabić

IZAZOVI EKONOMSKOG RASTA I RAZVOJA

Europski socijalni modeli u doba Velike recesije

Diplomski rad

Osijek, godina 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij smjer Ekonomska politika i regionalni razvitak

Ivan Šabić

IZAZOVI EKONOMSKOG RASTA I RAZVOJA

Europski socijalni modeli u doba Velike recesije

Diplomski rad

Kolegij: Makroekonomska analiza i politika

JMBAG: 0010218503

e-mail: isabic@efos.hr

Mentor: Prof. dr. sc. Đula Borozan

Osijek, godina 2022.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Economics in Osijek

Graduate Study Economic Policy and Regional Development

Ivan Šabić

Challenges of economic growth and development

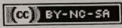
European social models in the era of the Great Recession

Graduate paper

Osijek, year 2022

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je DIPLOMSKI (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Ivan Šabić

JMBAG: 0010218503

OIB: 47885963883

e-mail za kontakt: ivan.sabic97@gmail.com

Naziv studija: Diplomski studij smjer Ekonomska politika i regionalni razvitak

Naslov rada: Diplomski rad

Mentor/mentorica diplomskog rada: Prof. dr. sc. Đula Borozan

U Osijeku, 27. 09. 2022 godine

Potpis Ivan Šabić

Izazovi ekonomskog rasta i razvoja

SAŽETAK

Teorijske rasprave o ekonomskom rastu i razvoju počinju se voditi tek unazad 40 godina, kada se počelo postavljati pitanje zašto neke zemlje imaju brži gospodarski rast od drugih iako su na istom stupnju industrijskog razvoja. Jedna od pretpostavki je da su različiti socijalni modeli država razlog tome. U ovom radu približeni su pojmovi ekonomskog rasta i ekonomskog razvoja, napravljen je osvrt na europske socijalne modele, te je napravljena komparacija konzervativnog, liberalnog i skandinavskog modela za što su kao primjer uzete Njemačka, Velika Britanija i Danska. Osim usporedbe samih modela, prikazano je kako su se te zemlje, kao predstavnice pojedinih modela, nosile s Velikom recesijom kao jednim od najvećih izazova za ekonomski rast i razvoj. Velika recesija ostavila je traga na čitavoj svjetskoj ekonomiji te je sasvim razumljivo da su se zbog nje sva tri najznačajnija, europska socijalna modela morala izmijeniti, a samim time došlo je i do određenih promjena kod ekonomskog rasta i ekonomskog razvoja tih zemalja.

Ključne riječi: Velika recesija, socijalni modeli, izazovi ekonomskog rasta i razvoja

Challenges of economic growth and development

ABSTRACT

Theoretical debates about economic growth and development only began to be conducted 40 years ago, when the question began to be raised as to why some countries have faster economic growth than others, even though they are at the same level of industrial development. One of the assumptions is that different social models of countries are the reason for this. In this paper, the concepts of economic growth and economic development are approximated, a review of European social models is made, and a comparison of conservative, liberal and Scandinavian models is made, for which Germany, Great Britain and Denmark are taken as examples. In addition to comparing the models themselves, it is shown how these countries, as representatives of individual models, coped with the Great Recession as one of the biggest challenges for economic growth and development. The Great Recession left its mark on the entire world economy, and it is quite understandable that all three of the most significant European social models had to change because of it, and at the same time there were certain changes in the economic growth and economic development of those countries.

Keywords: Great recession, social models, challenges of economic growth and development

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i ciljevi rada	1
1.2. Metodologija rada	2
2. EKONOMSKI RAST I RAZVOJ I VELIKA RECESIJA	3
2.1. Ekonomski rast i razvoj - polazna određenja	3
2.1.1. Određenje polaznih pojmova	3
2.2. Izabrani izazovi ekonomskog rasta i razvoja – Velika recesija	4
3. VELIKA RECESIJA I EKONOMSKO-SOCIJALNI MODELI	7
3.1. Polazna određenja ekonomsko-socijalnih modela	7
3.2. Ekonomsko-socijalni modeli u Europi	11
3.2.1. Liberalni model	15
3.2.2. Konzervativni model	17
3.2.3. Skandinavski model	18
3.2.4. Usporedba glavnih elemenata socijalne države u različitim socijalnim modelima	19
3.3. Danska, Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo za vrijeme Velike recesije	21
3.3.1. Slučaj Danske	22
3.3.2. Slučaj Njemačke	24
3.3.3. Slučaj Ujedinjenog Kraljevstva	27
3.4. Usporedba zemalja predstavnica pojedinih modela	30
4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	34
LITERATURA	37

1. UVOD

Ovaj diplomski rad bavi se ekonomskim rastom i razvojem u europskim socijalnim državama. Pojam socijalne države pojavio se u Francuskoj za vrijeme vladavine Napoleona III.¹, a u Njemačkoj se pojavljuje 1880-ih godina, dok se u Velikoj Britaniji naziv socijalne države pojavio 1940-ih godina za vrijeme Drugog svjetskog rata kao i u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD). U Hrvatskoj se elementi socijalne države pojavljuju krajem vladavine Austro-Ugarske Monarhije² (Puljiz prema Pusiću, 2005). U našoj bližoj prošlosti Velika recesija, o kojoj će naknadno biti više riječi, imala je izuzetno veliki utjecaj na europske socijalne modele država.

1.1. Predmet i ciljevi rada

Izazovi ekonomskog rasta i razvoja javljaju se još od davnih dana; međutim, kroz povijest su se mijenjali. U ovo suvremeno doba izazove čine primjerice: migracije, ekonomski šokovi, neravnomjerna raspodjela dohotka, siromaštvo, visoke razine nezaposlenosti i ostalo. Predmet ovog diplomskog rada je istražiti i objasniti utjecaj Velike recesije na tri glavna ekonomsko-socijalna modela u Europi - liberalni, konzervativni i skandinavski. Posebna pozornost je dana analizi njezinog utjecaja na temeljne razlikovne sastavnice tih modela tj. glavna obilježja socijalnih država. Ciljevi ovog diplomskog rada su:

1. opisati temeljne karakteristike europskih socijalnih modela i,
2. analizirati i usporediti utjecaj Velike recesije na izabrane predstavnike europskih socijalnih modela - Dansku, Njemačku i Ujedinjeno Kraljevstvo (UK)

Socijalna država ima ključnu ulogu u ekonomskom rastu i razvoju, održavanja socijalne sigurnosti građana zemlje te osiguranja istog za buduće generacije. Glavna razlikovna obilježja socijalne države su zdravstveni sustav, mirovinski sustav, obrazovni sustav i poreznog sustava putem kojeg se socijalna država financira kroz naplatu poreza, prireza i davanja. U okviru

¹Napoleon III. (1808.-1873.) prvi predsjednik Druge Republike (1848.-1852.). Neuspjelim pokušajem mijenjanja ustava uspostavlja Drugo Francusko Carstvo na čijem je čelu bio od 1852. godine do 1870. godine.

²Austro-Ugarska Monarhija (1867.-1918.)

zdravstvenog sustava država bi trebala osigurati svim građanima zemlje zdravstvene usluge i naturalna davanja odnosno lijekove, što dovodi do toga da se javno zdravstvo često smatra važnim segmentom država. Kroz obrazovni sustav se osigurava obrazovanje stanovništva za tržište rada, a nezaposlenima se puža prilika doškoloovanja i prekvalifikacije te cjeloživotno obrazovanje. Mirovinski sustav je taj koji će osigurati da nakon radnog vijeka, odnosno odlaska u mirovinu građani imaju sigurnu mirovinu. Gøsta Esping-Andersen u svojoj knjizi *The Three Worlds of Welfare Capitalism* (1990.) je izvršio podjelu socijalne države na tri modela, a to su: liberalna socijalna država, konzervativna socijalna država i socijaldemokratska socijalna država.

1.2. Metodologija rada

Rad se sastoji od četiri poglavlja. Prvo poglavlje rada odnosi se na uvod, predmet i ciljeve rada te samu metodologiju rada. Drugo poglavlje bavi se ekonomskim rastom i razvojem te su u istom definirani osnovni pojmovi, a fokus je na Velikoj recesiji. U trećem poglavlju su opisana tri glavna ekonomsko-socijalna modela u Europi (liberalni, konzervativni i skandinavski). U tom poglavlju također je opisan utjecaj Velike recesije na ekonomsko-socijalne modele, odnosno kako je recesija utjecala na njihovu fiskalnu politiku, mirovinski sustav, tržište rada i zdravstveni sustav. Posljednje, četvrto poglavlje u sažetom obliku prikazuje rezultate i zaključak istraživanja.

U ovome diplomskom radu korištene su sljedeće metode: analitička, deskriptivna, induktivna, deduktivna, komparativna. Pri upoznavanju s pojmovima navedenim u radu korištena je analitička metoda. Deskriptivnom metodom opisani su izazovi ekonomskog rasta i razvoja te ekonomsko-socijalni modeli u Europi. Uz deskriptivnu metodu korištena je i induktivna metoda kojom se nakon analize, klasifikacije i promatranja činjenica utvrđuje zaključak ovoga rada.

Korišteni izvori su znanstveni radovi te udžbenici koji obrađuju područje ekonomskih izazova, recesije, socijalnih politika, ekonomsko-socijalnih modela u Europi te službene stranice vlada država koje predstavljaju određeni ekonomsko-socijalni model. Osim navedenog korišteni su i statistički podaci preuzeti sa službenih statističkih izvora poput Svjetske banke (engl. World Bank), Međunarodnog monetarnog fonda (engl. International Monetary Fund) i Eurostat-a.

2. EKONOMSKI RAST I RAZVOJ I VELIKA RECESIJA

2.1. Ekonomski rast i razvoj - polazna određenja

Ekonomijom rasta i razvoja bavi se ekonomska znanost. Kroz povijest su iste, iako je o njima raspravljao i Adam Smith u svom djelu "Bogatstvo naroda" iz 1776., bile zapostavljene u teorijskim istraživanjima. Prva ozbiljna teorijska sistematizacija ekonomskog rasta i razvoja javlja se tijekom 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća. Tada se počinju voditi rasprave kojima se pokušava objasniti zašto neke zemlje ostvaruju brži ekonomski rast. Tih godina zemlje Istočne i Južne Azije su ostvarivale brzi ekonomski rast, razvijene industrijske zemlje tek su neznatno povećale životni standard, dok su zemlje Južne Amerike proživljavale krizu. Krucijalno pitanje je koliko je moguće izostanak snažnog ekonomskog rasta povezati s neoptimalnim kombiniranjem raznih ekonomskih politika.

2.1.1. Određenje polaznih pojmova

Ekonomski rast i ekonomski razvoj nisu dva istoznačna pojma te ih je potrebno razlučiti i objasniti zasebno. Najbolja te najjednostavnija definicija ekonomskog rasta je sljedeća: „Ekonomski rast podrazumijeva ukupni rast proizvodnje neke zemlje, njenih proizvodnih kapaciteta i svega što se tehnološkom proizvodnjom plasira na tržište kao ukupnost proizvoda i usluga, odnosno outputa gospodarstva“ (Babić, 2011:26). Uz definiciju je potrebno povezati i načine mjerenja samog ekonomskog rasta, a prema Babiću (2011.) ekonomski rast se mjeri stopom promjene realnog bruto domaćeg proizvoda, u (daljnjem tekstu BDP). Osim rasta BDP-a, ekonomski rast se iskazuje rastom bruto nacionalnog proizvoda (BNP) i rastom produktivnosti. BDP po stanovniku (lat. per capita) ne predstavlja najbolju mjeru životnog standarda, što navodi i Oliver Blanchard „Podaci o BDP-u po glavi stanovnika ne prikazuju u potpunosti realnost rasta i odgovarajuće povećanje životnog standarda“ (Blanchard 2005:210). Za tu je svrhu potrebno uključiti i druge pokazatelje koji bolje prikazuju povećanje životnog standarda stanovništva. A također ekonomski razvoj koji predstavlja širi pojam u odnosu na ekonomski rast. Ekonomski razvoj, osim što je usmjeren na rast ukupnog outputa gospodarstva, usmjeren je i na „uklanjanje glavnih izvora neslobode: siromaštva, ali i tiranije, slabih ekonomskih mogućnosti kao i sistematske socijalne oskudice, zanemarivanje javnih kapaciteta kao i netolerantnosti ili prevelike aktivnosti represivnih država.“ (Sen, 2002:20). Senovoj

definiciji može se pridružiti i definicija ekonomskog razvoja koju nude Babić, Dragičević i drugi, a prema kojoj je ekonomski razvoj „proces gospodarskog rasta koji je ujedno praćen promjenama gospodarske i socijalne strukture društva i preraspodjelom dohotka i društvene moći“ (Babić, Dragičević i dr.:1999). Tri glavna cilja ekonomskog razvoja su :

1. smanjenje nejednakosti
2. smanjenje nezaposlenosti i,
3. smanjenje siromaštva.

Uz navedena tri glavna cilja ekonomskog razvoja potrebno je postići i bolje obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, zaštitu okoliša, veću individualnu slobodu i bogatiji kulturni život. Osnovni i najčešće korišteni pokazatelj ekonomskog razvoja je indeks ljudskog razvoja (engl. Human Development Index – HDI) koji se temelji na očekivanoj životnoj dobi, obrazovanju i dohotku, a razlog tomu je što se „HDI može mjeriti odvojeno od čistog ekonomskog razvoja, jer se uz važnost BDP-a per capita pridodaje važnost i socijalnoj strani stanovnika“ (Ozcan i Bjornskov, 2011:754). Brojčane vrijednosti koje određuju HDI kreću se od 0 do 1. Prema toj ocjeni se mogu utvrditi tri skupine država (United Nations Development Programme 2022):

- zemlje s visokim ljudskim razvojem: HDI je viši od 0,80.
- zemlje sa srednjim ljudskim razvojem: HDI iznosi između 0,50 i 0,80.
- zemlje s niskim ljudskim razvojem: HDI je manji od 0,50.

Podaci dobiveni iz indeksa ljudskog razvoja mogu pomoći pri određivanju kamo usmjeriti hranu, obrazovnu ili zdravstvenu pomoć u nekoj zemlji, u nadi da će se tako poboljšati život ljudi i smanjiti nejednakosti u društvu. Osim toga, temeljem tog indeksa može se procijeniti učinak planova i javnih politika .

2.2. Izbabrani izazovi ekonomskog rasta i razvoja – Velika recesija

Jedan od najvećih izazova ekonomskom rastu i razvoju je zasigurno recesija, posebice zbog posljedica koje generira u život građana i smanjenja realnog BDP-a. „Recesija je razdoblje opetovanoga pada ukupne proizvodnje, dohodaka i zaposlenosti koje obično traje od šest mjeseci do godine dana, a obilježava ga opsežna kriza u mnogim sektorima gospodarstva“ (Samuelson, 2007:468).

Samuelson (2011:468) ističe i sljedeća obilježja recesije:

- „Često se događa da potrošači naglo počnu manje kupovati, a zalihe proizvođača automobila i ostalih trajnih roba neočekivano rastu. Poduzeća na to obično smanje proizvodnju, a realni BDP pada. Ubrzo i ulaganja poduzeća u pogone i opremu naglo padnu.
- Potražnja za radom pada – to se najprije očituje u skraćivanju prosječnog radnog tjedna nakon čega slijede otkazi i veća nezaposlenost.
- S padom proizvodnje inflacija se usporava. S padom potražnje za sirovinama pada i njihova cijena. Nadnice i cijene vjerojatno neće padati, ali tijekom recesije obično sporije rastu.
- Dobit poduzeća u recesiji naglo pada. Pred samu recesiju cijene običnih dionica obično padaju jer su ulagači „nanjušili“ njezin dolazak, no kako potražnja za kreditima obično pada, kamatne stope u recesiji u pravilu također padaju.“

Financijska kriza nastala 2007. godine u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) prethodila je Velikoj recesiji koja je dobila to ime zbog svojih ogromnih učinka i posljedica koje je ostavila na globalnoj razini. Velika recesija je zapravo najveća gospodarska kriza, nakon Velike depresije 1929. godine³, koja je zahvatila svijet. Javila se prvo na tržištu nekretnina u SAD-u, a razlog tomu je takozvani „balon“ koji je stvoren od strane financijskog sektora kroz hipotekarne kredite, precijenjenost nekretnina, malih premija za rizik, a što je dovelo do potpunog kraha (Wolf 2008). U rujnu 2008. godine kriza se prelijeva na ostala svjetska gospodarstva te ju je nemoguće lokacijski staviti pod kontrolu. Wolf (2008) navodi da je već u ljeto 2008. godine bilo vidljivo da će doći do Velike recesije kada je unutrašnji dug financijskog

³Velika depresija ili Velika industrijska kriza nastaje 29.10.1929. godine padom burzi na Wall Streetu u New Yorku te traje do 1933. godine

sektora SAD-a iznosio čak 116% BDP-a, a dug kućanstava se udvostručio te je iznosio 100% BDP-a.

Velika recesija je Europu zahvatila u rujnu 2008. godine. Kolaps financijskih institucija u SAD-u doveo je do poteškoća u funkcioniranju europskog bankarskog sustava te su se europski lideri na sastanku u Parizu 4. listopada 2008. godine obvezali da će osigurati stabilnost bankarskog i financijskog sustava u Europi (Rosenberg, J. M. 2012). Institucije Europske unije, kako bi regulirale financijski sektor, uspostavile su financijske zaštitne mehanizme za europodručje, pružile potporu državama koje su imale financijskih poteškoća, poboljšale javne financije, nastavile reforme, suzbile nezaposlenost, te donijele zajedničke političke odluke. Slijedom dogovorenog, Njemačka je morala spašavati svoju Hypo Real Estate Holding kompaniju. Velika Britanija je dokapitalizirala velike Royal Bank of Scotland, Halifax and Bank of Scotland (HBOS), Barclays, Francuska Banque Nationale de Paris (BNP) i Societe Generale, a Nizozemska Internationale Nederlanden Groep (ING) (Benić, 2012). Posljedice dokapitalizacije su dovele do rasta kamatnih stopa kao i smanjenja ponude povoljnih kredita, što je izravno utjecalo na smanjenje osobne potrošnje i investicija. Prodaja dobara koja se kupuju putem kredita značajno se smanjila, došlo je do rasta zaliha, a vrijednost dionica je padala. (Benić, 2012). Kako bi se uklonili ti štetni utjecaji dokapitalizacije, Američka središnja banka, a potom i Europska središnja banka kao i sedam europskih vodećih banaka krajem 2008. godine smanjuju kamatnu stopu na 3,25% (Olgić Dratenović et al, 2018).

S obzirom da je rad usmjeren na utjecaj Velike recesije na socijalne modele u Europi, nakon uvodnog dijela u daljnjem tekstu rada usmjerenost će biti na europske zemlje, a posebice na one koje predstavljaju jedan od tri glavna socijalna modela u Europi.

3. VELIKA RECESIJA I EKONOMSKO-SOCIJALNI MODELI

3.1. Polazna određenja ekonomsko-socijalnih modela

Radi bolje razumljivosti problematike socijalnih modela u Europi, potrebno je pobliže definirati osnovne pojmove poput socijalne politike, socijalne države, socijalnih prava, socijalne pravde, socijalne kohezije, socijalne sigurnosti i socijalnog osiguranja.

Vrlo detaljnu definiciju socijalne politike daje prof.dr.sc. Vlado Puljiz, koji je jedan od vodećih hrvatskih sociologa. Prof. Puljiz je svoj životni rad posvetio upravo istraživanjima vezanim uz socijalnu politiku te kaže da je „socijalna politika organizirana djelatnost države i drugih društvenih čimbenika kojoj je cilj prevladavanje socijalnih rizika, pomoć siromašnim i isključenim pojedincima i socijalnim skupinama, ujednačavanje životnih šansi te, općenito, unapređivanje socijalne dobrobiti građana. Socijalna politika u svom djelovanju polazi od društvenih vrijednosti kao što su solidarnost, socijalna pravda, jednakost, socijalna sigurnost, socijalna kohezija. Instrumenti socijalne politike su zakoni i drugi propisi, kao i razni programi i mjere za njenu praktičnu primjenu“ (Puljiz, 2005: 4).

Prema tome, može se zaključiti da socijalna politika ispravlja neopravdane društvene nejednakosti, kao i druge negativne posljedice tržišta, a jačanjem socijalne kohezije utječe na održiv ekonomski i socijalni razvoj svake zemlje.

T.H. Marshall također daje definiciju socijalne politike „Socijalna politika odnosi se na vladinu akciju koja davanjem naknada i usluga ima neposredan utjecaj na blagostanje građana“ (Puljiz prema Marshallu, 2005). Dakle, socijalna politika bavi se mirovinskim sustavom, zdravstvenim sustavom, politikom (ne)zaposlenosti, socijalnom pomoći, obiteljskom politikom, stambenom politikom te u novije vrijeme i neprofitnim sektorom (Puljiz 2008). Stoga je razumljivo da socijalna politika ne bi nikako trebala biti zanemariva politička oblast, čak što više slobodno bi se mogla staviti u prvi plan iz razloga što zapravo čini najveći dio rashoda u proračunu te su svi građani, bilo neposredno (putem primanjem raznih davanja) ili posredno (financiranjem putem poreza), pogođeni odlukama o socijalnoj politici na državnoj razini, a u današnjem vremenu i na razini Europske unije (Hill i Erving 2009).

Najšira definicija socijalne politike je da „svaka politika koja se razvija na nadnacionalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini, a poduprta je socijalnom vizijom društva i koja, kada se provodi, utječe na prava i mogućnosti građana da zadovolje svoje životne potrebe“ (ODA, 1995:26).

Sve to potvrđuje i definicija socijalne politike koju nudi sociologinja i politologinja Theda Skocpol (1995), a prema kojoj je socijalna politika aktivnost države koja utječe na socijalni status i životni standard pojedinca, skupine i cjelokupnog društva. Država bi trebala svojim akcijama i djelovanjima dovesti do ravnopravnosti društva i maksimalnog smanjenja rizika od siromaštva.

No, definiranje i opseg socijalne politike nije jednoznačan pojam. On ovisi o brojnim povijesnim, regionalnim kao i kulturnim značajkama. Već spomenuti Vlado Puljiz u istom radu (2005: 4-5) navodi da se, primjerice, u anglosaksonskim i skandinavskim državama za socijalnu politiku koristi pojam politika dobrobiti (engl. Welfare Policy). Isti autor, nadalje, navodi sljedeće. U Velikoj Britaniji uz se pojam socijalna politika upotrebljava i pojam socijalna administracija (engl. Social Administration) koji ima dosta blisko značenje. Njemački termin “die Sozialpolitik” ima rasprostranjenije značenje od britanskog srodnog termina. Naime, Nijemac W. H. Riehl u svojoj je knjizi Prirodna povijest naroda prvi upotrijebio pojam socijalna politika (1851.-55.) kao osnovu njemačke socijalne politike. Pod utjecajem Europske unije, unutar koje se postupno ujednačava terminologija na ovom području, u Francuskoj se također koristi pojam socijalna politika (franc. la politique sociale). SAD, na primjer, gotovo ne upotrebljava termin socijalna politika te u ovoj zemlji ista ima uže značenje i opseg djelovanja nego u Europi. U SAD-u se govori o sustavu socijalne dobrobiti (engl. Social Welfare System) namijenjenom siromašnim građanima, unutar kojeg ima važno mjesto javna dobrobit (engl. Public Welfare). Pojam “public welfare” u SAD-u ograničen je na vrste socijalne pomoći ugroženim socijalnim skupinama, dok u Europi on obuhvaća širu lepezu socijalnih davanja i usluga. Zaključno, može se reći da i sama razlika u nazivlju proizlazi iz drugačijih društvenih poimanja države kao nositeljice socijalne politike (Puljiz prema Pusić 2005). To dovodi, kao što to Puljiz (2005) ističe, do sljedećeg bitnog pojma, a to je pojam socijalne države.

Prema Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža „socijalna država je model države koja ostvaruje ključnu ulogu u promicanju gospodarskog rasta, održanju socijalne sigurnosti građana te ispravljanju socijalnih nepravdi nastalih kao posljedica djelovanja tržišta. Uobičajeno se socijalna država navodi kao antipod liberalnoj koncepciji minimalne države (noćobdijska država) intervencija koje se ograničava na pravno jamstvo odnosa na tržištu (laissez-faire) te fizičku sigurnost građana i njihova vlasništva. Socijalna država posljednja je faza u razvoju

države; ona jamči političku i pravnu, ekonomsku i socijalnu sigurnost svega stanovništva, podrazumijeva proširenje državne ovlasti na osiguranje temeljne egzistencijalne sigurnosti i socijalne dobrobiti građana.“

Asa Briggs (1961) definira socijalnu državu kao onu državu koja organiziranim naporima mijenja zakone tržišta i to kako ona navodi u najmanje tri pravca, a to su:

„1. jamči pojedincima i domaćinstvima minimalni dohodak neovisno od tržišne vrijednosti njihovog rada i njihove imovine;

2. ograničava razmjere nesigurnosti omogućavajući pojedincima i obiteljima da podmire izvjesne socijalne potrebe vezane uz bolest, starost i nezaposlenost, koje inače vode pojedince i obitelji u krize;

3. osigurava da svi građani bez razlike statusa ili klasa mogu ostvariti najbolje moguće raspoložive standarde ovisne o određenoj razini socijalnih usluga.“ (Briggs, 1961:221).

I u ustavima brojnih zemalja, poput Njemačke ili Francuske, navedeno je da su te države socijalne države. Sam Ustav Republike Hrvatske u svom 1. članku navodi da je Republika Hrvatska jedinstvena i nedjeljiva demokratska i socijalna država. (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14). Jednako tako Ustav Savezne Republike Njemačke⁴ princip socijalne države nadovezuje na cilj pravne i utvrđen je člancima 20 i 28 (Petring 2012).

Bit socijalne države je ostvariti minimalne uvjete za život kroz osiguranje minimalnih prihoda dostatnih za prehranu i stanovanje, ponuditi kvalitetno obrazovanje i zdravstveni sustav te osigurati stabilne mirovinske fondove za buduće generacije.

Može se reći da je socijalna država osnova za ostvarivanje stvarne slobode i demokracije. Prava demokratska država prije svega mora biti socijalna država (Petring 2012). Svi ljudi prema načelima demokracije moraju imati pravo na jednakost, samopoštovanje i samoodređenje, no, to nije moguće bez hrane, stana, obrazovanja i resursa koji su neophodni da demokracija ne ostane prazno slovo na papiru. Stoga i jaka socijalna država jamči veće slobode građanima i ugodniji i sigurniji život.

⁴Grund gesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1), zu letzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014 (BGBl. I S. 2438). koji je ujedno i jedan od najvećih ustava svijeta upravo zbog koncepta temeljnih prava i načela demokracije (Petring 2012).

Uz socijalnu politiku i socijalnu državu vrlo bitan je i termin socijalno pravo. Vlado Puljiz (2005:8) daje sljedeću definiciju „Socijalna su prava definirana u zakonima i propisima; ona omogućavaju zadovoljavanje socijalnih potreba pojedinaca i skupina, promiču socijalnu koheziju i solidarnost. Preciznije rečeno, socijalna se prava odnose na socijalnu zaštitu, stanovanje, zaposlenost, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje. [...] Socijalna prava, dakle, građanima omogućavaju zadovoljavanje temeljnih egzistencijalnih potreba, ona su instrument kojim država intervenira u privatnu sferu radi podrške pojedincu ili socijalnoj skupini, radi pomoći u rješavanju egzistencijalnih problema pojedinaca i obitelji i njihove integracije u društvo.“

Socijalna pravda je vrlo bitan termin za opis pravedne raspodjele u društvu kojom bi svi građani imali jednake mogućnosti za život neovisno od porijekla ili spola. „Pojam pravda u konvencionalnom smislu ima dva značenja. Prvo se odnosi na restituciju ili korektivno kažnjavanje za učinjena djela, dok se drugo značenje pravde odnosi na raspodjelu resursa odnosno šansi u društvu ili u socijalnoj zajednici. Socijalna pravda odgovara ovom drugom značenju. U raspodjeli resursa i šansi obično se koriste tri kriterija socijalne pravde: prava, zasluge i potrebe.“ (Puljiz, 2005:8)

Vijeće Europe u brojnim dokumentima poziva na socijalnu koheziju te je i definira kao „kapacitet društva da osigura blagostanje svih svojih članova, minimizirajući razlike i izbjegavajući marginalizaciju sa sljedećim karakteristikama (Burić, I. 2019):

1. recipročna lojalnost i solidarnost;
2. snaga društvenih veza i zajedničkih vrijednosti;
3. osjećaj pripadnosti;
4. povjerenje među pojedincima u zajednici;
5. smanjenje nejednakosti i socijalne isključenosti“.

Socijalna kohezija je vrlo širok pojam. Jednostavno bi se moglo reći da je socijalna kohezija sposobnost društva da osigura dobrobit velike većine svojih članova na način da se nejednakosti svedu na najmanju moguću mjeru. „Socijalna kohezija podrazumijeva povezivanje i integraciju pojedinaca i skupina unutar društva kao cjeline. Socijalna kohezija također indicira sposobnost društva da osigura određenu razinu dobrobiti svim svojim članovima da smanji socijalne rizike i izbjegne polarizacije. Kohezivno društvo pretpostavlja solidarnu zajednicu koju čine slobodne individue koje demokratskim metodama ostvaruju svoje zajedničke ciljeve.“ (Puljiz, 2005: 9-

10). Međutim, Jane Jenson (2010) je utvrdila da društvena kohezija gubi svoje značenje ako se pokušavaju ublažiti društvene posljedice te da je potreban minimalan pristup resursima i relativna ravnopravnost kako bi ona bila moguća jer socijalna isključenost potkopava društvo i samim time i socijalnu koheziju.

Na socijalnu koheziju nadovezuju se pojmovi socijalna sigurnost i socijalno osiguranje. Socijalna sigurnost štiti građane od društvenih rizika, dok socijalno osiguranje osigurava građane od određenih socijalnih rizika. „Pojam socijalna sigurnost koristi se na dva načina. U širem značenju ona podrazumijeva stanje u društvu u kojem se građani osjećaju sigurnim pred rizicima s kojima se mogu suočiti. Takva socijalna sigurnost nije rezultat samo državne akcije, nego i posljedica djelovanja drugih socijalnih čimbenika. Drugim riječima, za socijalnu sigurnost važni su zaposlenost, obitelj, socijalna mreža, kao i sama državna akcija. U užem smislu, socijalna sigurnost podrazumijeva sustav održavanja dohotka i zadovoljavanja osnovnih egzistencijalnih potreba građana.“ (Puljiz, 2005: 10)

Isti autor navodi i sljedeće „Socijalno je osiguranje uži pojam od socijalne sigurnosti i socijalne zaštite. Ono obuhvaća prava na naknade i usluge koje se stječu temeljem zaposlenosti, odnosno plaćanjem doprinosa od strane osiguranika ili poslodavaca u fondove osiguranja određenih socijalnih rizika.“ (Puljiz, 2005: 11)

Područja socijalne politike utkana su u svakodnevni život građana tako da se to može nazvati utjecajem na mikro razini. Na makro razini socijalna politika koju provode državni autoriteti odlučuju kako će se izvršavati socijalna politika.

Upravo su načini provođenja socijalnih politika oni prema kojima se razlikuju socijalni modeli.

3.2. Ekonomsko-socijalni modeli u Europi

Najpoznatija i najutjecajnija studija o različitim oblicima socijalne države potječe od Gosta Esping-Andersena koji je 1990. godine objavio knjigu „Tri svijeta socijalnog kapitalizma“ te u njoj zapadne industrijske zemlje razvrstao u tri različita modela.

„U jednoj grupi nalazimo «liberalne» socijalne države, u kojima su dominantni socijalna pomoć na osnovi provjere imovnog stanja, skromni univerzalni transferi ili skromni planovi socijalnog osiguranja. Naknade su usmjerene prvenstveno klijenteli s nižim prihodima, obično radničkoj klasi, ovisnima o državi.” (Esping-Andersen, 1990: 26) Ovaj se model može temeljem geografske podudarnosti nazvati anglosaksonskim.

„Drugi tip režima [...] povijesna korporativno-državna ostavština [...] je bila] zaokupljena očuvanjem statusnih razlika; prava su, stoga, vezana uz klasu i status. Ovaj je korporativizam supsumiran unutar državne organizacije, spremne istisnuti tržište kao izvor socijalne politike.” (Esping-Andersen, 1990: 27) Geografskom podjelom ovaj model nazvao bi se kontinentalnim.

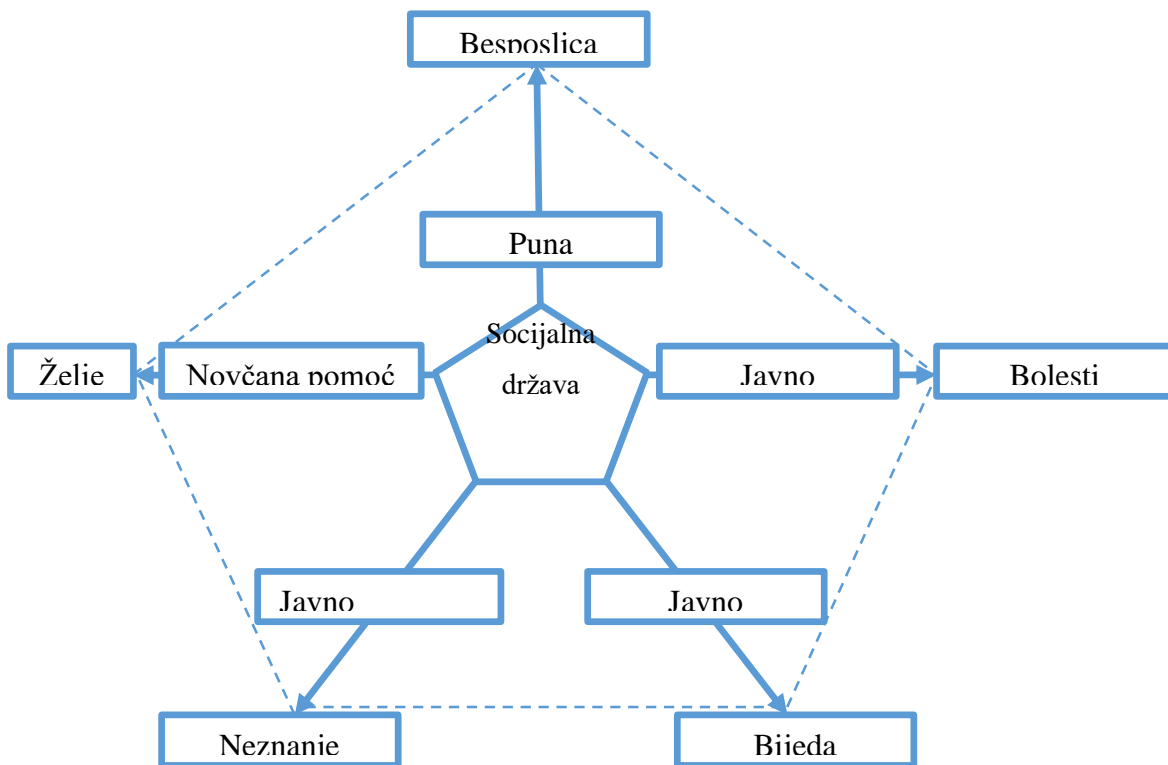
„Treća [...] grupa režima je sastavljena od zemalja u kojima je princip univerzalizma i dekomodifikacije socijalnih prava proširen također na novu srednju klasu. To možemo nazvati “socijalno-demokratskim” tipom režima.” (Esping-Andersen, 1990: 27) Budući da je ovakav model prisutan u skandinavskim zemljama, samim time poznat je kao skandinavski model. Ovaj model socijalne države Richard Titmuss (1974) naziva „institucionalno-redistributivnim“ jer država svojim transferima ima ulogu takozvanog djelitelja socijalne pravde.

U vrijeme kada je Gosta Esping-Andersen izrađivao svoju tipologiju 11 današnjih zemalja članica nisu bile u sastavu Europske unije te samim time nisu uključene u ovu tipologiju socijalnih politika. Bugarska, Češka, Estonija, Hrvatska, Latvija, Litva, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka i Slovenija se obično nazivaju tranzicijskim ili istočnim modelima (European Bank for Reconstruction and Development 2014).

Jedan od načina konceptualizacije države blagostanja vidljiv je kroz Beveridgeovo izvješće iz 1942.⁵ godine u kojem je identificirano pet "ogromnih zala" u društvu: bijeda, neznanje, oskudica, besposličarstvo i bolest (Palley 2020). Kao što je prikazano slikom 1., moderna socijalna država može se promatrati kao odgovor na navedenih pet zala.

⁵ Beveridgeovo izvješće je izvješće britanske vlade, službenog naziva Socijalno osiguranje i srodne usluge, objavljeno u studenom 1942.

Slika 1: Moderna država blagostanja promatrana kao odgovor na Beveridgeovih pet ogromnih zala

Izvor: Palley, A. (2020:590)

Kako bi se tipizirale socijalne države, potrebno je promatrati dvije temeljne dimenzije blagostanje, a to su (Arts, Gelissen 2002):

1. stupanj dekomodifikacije, to jest stupanj do kojeg se (socijalna) usluga pruža kao stvar prava i stupanj do kojeg osoba može održavati život bez oslanjanja na tržište
2. vrsta socijalne stratifikacije i solidarnosti, tj. koji sustav socijalne stratifikacije promiče socijalna politika i gradi li socijalna država uže ili široke solidarnosti?

Postoji jasna podudarnost visoke dekomodifikacije i snažnog univerzalizma u skandinavskim državama blagostanja pod socijaldemokratskim utjecajem. Postoji jednako jasna podudarnost niske razine dekomodifikacije i snažnog individualističkog samopouzdanja u liberalnim anglosaksonskim nacijama. Naposljetku, zemlje kontinentalne Europe blisko se povezuju kao korporativističke i etatiističke, a također se skromno dekomodificiraju (Esping-Andersen, 1990: 77).

Mnogi autori smatraju da su Esping-Andersonovi modeli preopćeniti te da je potrebno dodati i druge. Neki od njih su razvili alternativnu tipologiju socijalnih modela. Tipologija izabranih autora prikazana je sljedećom tablicom s naglaskom na vrstu socijalnih država, njihove karakteristike i pokazatelje/dimenzije.

Tablica 1: Tipologija socijalnih modela prema izabranim autorima

Autor	Vrste socijalnih država i njihove karakteristike
Leibfried (1992.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Anglosaksonski: pravo na transfere dohotka; socijalna država kao posljednje utočište i strogi provoditelj rada na tržištu 2. Bismarckovski (institucionalni): pravo na socijalnu sigurnost; socijalna država kao kompenzator prve nužde i poslodavac u krajnjoj instanci 3. Skandinavski (moderni): pravo na rad za sve; univerzalizam; socijalna država kao poslodavac prvog utočišća i kompenzator posljednjeg utočišta 4. Latinski (rudimentarni): pravo na rad i socijalnu skrb; socijalna država kao poluinstitucionalizirano obećanje
Siaroff (1994)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Protestantski liberalni: minimalna obiteljska dobrobit, ali relativno egalitarna rodna situacija na tržištu rada; obiteljske naknade se isplaćuju majci, ali su prilično neadekvatne 2. Napredni demokršćanski: nema jakih poticaja za rad žena 3. Protestantski socijaldemokratski: istinski izbor rada i socijalne skrbi za žene; obiteljske naknade su visoke i značaj protestantizma 4. Kasna mobilizacija žena: odsutnost protestantizma; obiteljske naknade obično se isplaćuju ocu, opće pravo glasa za žene relativno je novo
Ferrera (1996)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Anglosaksonski: prilično visoko pokriva države blagostanja; socijalna pomoć s imovinskim cenzusom; mješoviti sustav financiranja, visoko integrirani organizacijski okvir kojim u potpunosti upravlja javna uprava 2. Bismarckovski: snažna veza između radnog položaja (i/ili obiteljskog stanja) i socijalnih prava; naknade proporcionalne dohotku; financiranje putem doprinosa, naknade za pomoć; sheme osiguranja kojima uglavnom upravljaju sindikati i organizacije poslodavaca 3. Skandinavski: socijalna zaštita kao građansko pravo; univerzalna pokrivenost; relativno velikodušne fiksne naknade za razne socijalne rizike; financiranje uglavnom kroz fiskalne prihode; snažna organizacijska integracija 4. Južni: fragmentirani sustav jamstva dohotka vezanog uz radno mjesto; velikodušne naknade bez mreže minimalne socijalne zaštite; zdravstvena zaštita kao građansko pravo; partikularizam u isplata novčanih naknada i financiranja; financiranje kroz doprinose i fiskalne prihode
Bonoli (1997)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Britanski: nizak postotak socijalnih rashoda financiranih kroz doprinose ; niski socijalni rashodi kao postotak BDP-a 2. Kontinentalni: visok postotak socijalnih rashoda financiran kroz doprinose; visoki socijalni izdaci kao postotak BDP-a 3. Nordijski: nizak postotak socijalnih rashoda koji se financira kroz doprinose; visoki socijalni izdaci kao postotak BDP-a 4. Južni: Visoki postotak socijalnih izdataka financiran kroz doprinose, ali niski socijalni izdaci kao postotak BDP-a

Izvor: Izrada autora prema: Arts, Gelissen (2002.).

Promatrajući tipologiju socijalnih modela navedenih tablicom, moguće je zaključiti da se osim tri osnovna modela socijalnih država u literaturi učestalo spominje i četvrti model, takozvani „južnjački model“ socijalne politike. Međutim, u radu će fokus biti na tri osnovna socijalna modela u Europi, a to su liberalni model, socijaldemokratski i konzervativni.

3.2.1. Liberalni model

Zemlje koje predstavljaju liberalni, odnosno anglosaksonski tip socijalne države u Europi su Velika Britanija i Irska. Kod liberalnog modela socijalne države najvažniju ulogu ima tržište, a izbjegavaju što je više moguće socijalne rashode kako ne bi ugrozili gospodarski učinak. Takva socijalna država izdvaja minimalna socijalna davanja.

Socijalna prava i socijalna davanja su slabo razvijena i često se ispituje opravdanost istih. Često se u takvim društvima osobe koje primaju socijalna davanja osjećaju stigmatizirano i manje vrijedno od ostalih članova društva. U Esping-Andersenovom ranom radu (1985., 1990.), liberalne socijalne države opisane su kao one u kojima „prevladavaju pomoć na temelju provjere imovinskog stanja, skromni univerzalni transferi ili skromni planovi socijalnog osiguranja“ (1990:26). Država je samo posljednja sigurnosna “mreža” za građane i u velikoj mjeri upućeni su na prihode s tržišta rada. Dakle, dekomodifikacija, odnosno razmjeri u kojima se osiguravaju troškovi života nekog čovjeka, a da pritom nije upućen na tržište rada, je vrlo niska. U državama liberalnog socijalnog modela uvoz je na visokoj razini te subvencije poduzetnicima u privatnom i javnom sektoru. Međutim, ulaganja u obrazovni sustav su visoka, ali i dalje manja nego u socijaldemokratskim (skandinavski) modelima, dok se na zdravstveni sustav izdvaja dosta manje novčanih sredstava. Financiranje socijalnih davanja odvija se preko poreza (Petring, 2012).

U ovom se modelu smatra da država nastoji potaknuti pojedince na rad kroz pružanje samo minimalnih beneficija umjesto pružanja opsežne socijalne pomoći, te da snažno promiče individualno pružanje usluga putem privatnog tržišta (Esping-Andersenovom, 1990.).

Spicker (2013) sugerira da liberalne vrijednosti mogu opisati mnogo različitih stvari, iako su politički korištene za naglašavanje građanskih i političkih prava, jednakosti pojedinaca i argumenata za društvenu mobilnost, dok su ekonomski povezane s individualnim izborom, vlasničkim pravima i sklonošću tržištu. Također tvrdi da je jednostavno povezivanje

liberalizma i tržišne ponude s rezidualizmom i nevoljkošću za potrošnju potencijalno pogrešno te da bi liberalna država blagostanja, osim što je tržišno orijentirana, vjerojatno bila i pluralistička, lokalizirana i naglašavala bi prava pojedinaca.

Titmussa (1974.) smatra da je za ovaj model socijalne politike, državna uloga minimalna i privremena te da nastupa tek nakon što se raspadnu primarni kanali za zadovoljenja potreba pojedinca, a kao primarnim kanalima zadovoljena potreba smatrao je tržište i obitelj.

Doprinosi za stjecanje individualnih prava su rijetki. Osobe koje si to mogu omogućiti okreću se privatnim pružateljima usluga poput privatnim mirovinskim osiguranjima i privatnim školama. To sve dovodi do velikog raslojavanja, odnosno stratifikacije između bogatih i siromašnih (Petring, 2012).

Takvi privatni izdaci pružaju veće mogućnosti dobrostojećim pojedincima te se povećava nejednakost i gubi se mogućnost izbora. To dovodi do toga da se smanjuje društvena mobilnost. U takvom modelu pojedinci koji imaju visok socioekonomski položaj imaju i više izbora u životu, dok su oni s niskim socioekonomskim položajem, odnosno iz siromašnijih sredina suočeni sa značajnim ograničenjima.

Liberalno socijalnu državu karakterizira sljedeće (Petring, 2012:36):

- “niske stope novčanih davanja
- financiranje putem poreza
- nizak stupanj dekomodifikacije
- stratifikacija putem privatnih osiguranja i usluga“.

Zaključno, model liberalne socijalne države može se promatrati u odnosu na druge socijalne modele kroz sljedeće značajke (Bochel, 2018.):

- „kroz niske razine socijalnih prava i korištenje imovinskog cenzusa i/ili drugih kriterija pristupa, često temeljenim na imovinskom cenzusu i paušalnim naknadama, najčešće povezanim s učinkom na tržištu rada i prvenstveno namijenjenim ublažavanju ili sprječavanju siromaštva, a općenito je financirano oporezivanjem.
- usredotočenost na siromašne, posebno one koji se smatraju ranjivim i najpotrebitijim članovima društva.
- podređivanje socijalne države tržištu, samo minimalno uplitanje u tržišne rezultate, uključujući pojavu nejednakosti u prihodima i bogatstvu.

- pružanje dodatnih beneficija od strane poslodavaca ili pojedinaca odvija se putem privatnog tržišta, iako to može biti potaknuto poreznim izuzećima ili olakšicama.
- relativno niska razina javne socijalne potrošnje
- nekompatibilnost s pokušajima postizanja univerzalizma, ali u takvim slučajevima fokus je na jednakosti mogućnosti, a ne na jednakosti ishoda, na primjer, u zdravstvu i obrazovanju.“

3.2.2. Konzervativni model

Konzervativni režimi socijalne skrbi naglašavaju rizike kojima su radnici izloženi tijekom radnog vijeka (nezaposlenosti, bolesti i ostalo) ili kasnije (odlazak u mirovinu, smrt supružnika) (Petring 2012). Najbolji primjer konzervativnog modela socijalne države, odnosno korporativno-državnog je Njemačka te uz nju još i Austrija, Belgija i Francuska. Financiranje socijalne države velikim djelom provodi se preko doprinosa. Na osnovu principa ekvivalentnosti, gdje se davanja moraju orijentirati prema individualnim doprinosima, visina brojnih socijalnih davanja zapravo predstavlja odraz prethodnih prihoda, kao što je slučaj kod osiguranja za slučaj nezaposlenosti, mirovina i slično. Može se reći da socijalna davanja konzerviraju prethodni status. Socijalna davanja u državama s konzervativnim modelom viša su nego u liberalnim socijalnim državama, ali ujedno nisu jedinstvena za sve građane. Stratifikacija je u konzervativnom modelu socijalnih država vrlo intenzivna i kreće se duž nekoliko razdjelnih linija: grupe zanimanja, prihoda, spola (Petring, 2012). Stratifikacija putem zanimanja najbolje je uočljiva na primjeru njemačkih propisa o državnim službenicima s njihovim privilegijama posebnog mirovinskog osiguranja. Osim državnih službenika taj se princip može vidjeti i kod poreznih savjetnika, odvjetnika, javnih bilježnika, veterinaru ili revizora. Sustavi osiguranja temeljeni su na radnom odnosu i služe kako bi ojačali profesionalnu društvenu stabilnost, društvenu integraciju kroz razvoj mreže međusobne podrške. S obzirom da „je u socijalnom osiguranju sustav temeljen na zapošljavanju, učinci isključenja iz plaćene radne snage prate i isključenjem iz sustava socijalne skrbi“ (Palier i Bonoli, 1999:406).

Društvo u državama s konzervativnim modelom je segmentirano te postoji hijerarhija prema klasama i statusne razlike. Socijalna država i njezine institucije i programi naglašavaju funkcionalnu važnost za društvenu hijerarhiju prema klasama i statusu, a dizajnirani su za

očuvanje statusnih razlika. Preraspodjela bogatstva, a samim time i solidarnost, više je vodoravno nego okomito orijentirano. Stupanj dekomodifikacije velike ovisi o nečijem položaju na tržištu rada i unutar obitelji (model hranitelja obitelji) kako ističe Arts, Gelissen (2001.).

Konzervativnu državu obilježava (Petring, 2012:38):

- “novčana davanja koja u velikom stupnju ovise od prethodnih prihoda
- slabo izražene javne usluge
- financiranje velikim dijelom preko doprinosa
- snažna stratifikacija“.

3.2.3. Skandinavski model

Model socijaldemokratske socijalne države su prije svega primijenile Švedska, Danska i Norveška; stoga se i naziva skandinavski model socijalne države. „Skandinavske su zemlje bile rani pokretači onoga što se danas naziva društvenim ulaganjima“ (Morel et al. 2011). Ovaj model ima sličnosti s liberalnim modelom jer se socijalna država velikim dijelom financira putem općih poreza, a ne putem doprinosa, no u području davanja mogu se uočiti tri velike razlike (Petring, 2012).

Prva razlika je u tome da su davanja u socijaldemokratskom modelu značajno veća. Druga razlika je u visini davanja koja su približno ista za sve ljude bez obzira ostvaruju li oni iste ili različite prihode. Treća i možda najvažnija razlika su univerzalne javne usluge, odnosno usluge kojima pristup imaju svi i za koje se ne plaćaju nikakvi ili se plaćaju relativno niski doprinosi. Primjer za to nalazi se u području čuvanja djece ili njegovanja osoba gdje u državama sa skandinavskim modelom postoji razvijena mreža državnih, odnosno lokalnih usluga (Ljepojević, 2012). Posljedica takvih usluga je bolja mogućnost uklapanja obitelji i posla.

Država je u većem stupnju i poslodavac, češće je zapošljavanje na javnim poslovima, što implicira pozitivne efekte: neposredan utjecaj na zapošljavanje, poboljšanje javnih usluga kojima svi imaju pristup i dovođenje do smanjenja stope siromaštva. Tako sveobuhvatne socijalne usluge i novčani transferi dovode do toga da je stupanj dekomodifikacije u zemljama ovog tipa najveći, dok je stratifikacija prisutna samo u neznatnoj mjeri (Petring, 2012).

Socijaldemokratski tip socijalne države naglašava univerzalnu solidarnost i jednakost ishoda za sve. Država je dominantna moralna zajednica i preuzima punu odgovornost za blagostanje ljudi tako što jamči minimalni životni standard za sve građane, pružanjem punog državljanstva i sprječavanjem socijalne isključenosti. Postoji visoka razina dekomodifikacije, visoki standardi za zadovoljenje potreba, izdašne beneficije te nisu ovisni o individualnim doprinosima (Arts, Gelissen 2001).

Glavna obilježja socijaldemokratske socijalne države su (Petring, 2012: 39):

- usluge kao važan dio socijalne politike
- vrlo ujednačena novčana davanja
- financiranje putem visokih poreza
- visok stupanj dekomodifikacije
- visok stupanj jednakosti prihoda i nizak stupanj stratifikacije“.

3.2.4. Usporedba glavnih elemenata socijalne države u različitim socijalnim modelima

Kratkim tabličnim opisom (Tablica 2.) izvršena je usporedba glavnih elementa socijalne države prema sljedećim obilježjima: zdravstveni sustav, održanje sigurnog mirovinskog i poreznog sustava kojim se socijalna država financira kroz naplatu poreza, prireza i davanja, u različitim modelima socijalnih država. U daljnjem dijelu rada korišteni su podaci iz Petring (2012,77-133).

Tablica 2: Obilježja tri modela socijalnih država

	LIBERALNA	KONZERVATIVNA	SOCIJALDEMOKRATSKA
Dekomodifikacija	Niska	Srednja	Visoka
Stratifikacija	Srednja	Visoka	Niska
Stopa siromaštva	Visoka	Srednja	Niska
Stopa zaposlenosti žena	Srednja	Niska	Visoka
Zapošljavanje u javnom sektoru	Nisko	Srednje	Visoko
Porezi	Niski	Srednji	Visoki
Davanja	Niska	Visoka	Niska

Izvor: Petring, A. (2012:40)

Porezi i doprinosi su za socijalnu državu važni iz tri razloga. Kao prvo, oni su izvor prihoda za financiranje programa socijalne politike. Drugi razlog je što visina davanja i struktura poreza

utječu na raspodjelu prihoda, imovine i blagostanja stanovništva. Dok je treći razlog taj što se porezi mogu koristiti za usmjeravanje ponašanja poreznih obveznika, poput poreza na alkohol i duhan.

Nezaposlenost ne znači samo nedostatak prihoda i materijalne poteškoće, ona sa sobom donosi i određene psihološke probleme s kojima se pojedinci bore, a nerijetko može izazvati i zdravstvene poteškoće kod nezaposlenih. Socijalna država je ta koja bi trebala osigurati radna mjesta u slučaju nezaposlenosti. Različite socijalne države nude i različite modele rješavanja tog problema.

Mirovinsko osiguranje spada u osnovne elemente državne socijalne politike i zauzima najveći dio rashoda kada je riječ o socijalnim davanjima. Prvo mirovinsko osiguranje uvela je Njemačka još davne 1889. godine. Solidna visina mirovine smanjuje rizik siromaštva u starijoj životnoj dobi. Problem današnjice je mijenjanje demografske strukture, što dovodi do sve većeg broja umirovljenika u odnosu na radnu snagu. Taj problem uglavnom sve zemlje Europe pokušavaju riješiti produljenjem radnog vijeka.

Kroz povijest u Europi se razvijaju različiti modeli zdravstva. U načelu, razlikuju se modeli kojima upravlja država i koji se financiraju putem poreza i oni koji se temelje na zdravstvenom osiguranju (Petring 2012).

U donjoj tablici usporedit će se ekonomski i socijalni ishodi u skandinavskom, konzervativnom i liberalnom modelu.

Tablica 3: Usporedba ekonomskih i socijalnih ishoda

	Europski socijalni modeli		
	Skandinavski	Konzervativni	Liberalni
Indeks konkurentnosti rasta	5.66	4.94	4.99
Stopa nezaposlenosti (%)	6.0	21.1	5.8
Gini koeficijent	25.6	30.5	35.1
Indeks ljudskog razvoja	0.952	0.937	0.948
Socijalni izdaci kao % BDP-a	26.27	27.9	17.8
Porezni prihodi kao % BDP-a	46.8	39.5	32.7

Izvor: Yen, K. T. (2007)

Prije svega, iz tablice je najuočljivije kako je indeks ljudskog razvoja kod svih europskih socijalnih modela visok i na približnoj razini. Najveća je razlika kod stope nezaposlenosti koja

je najviša kod konzervativnog socijalnog modela . Sasvim očekivano socijalni izdaci su najviši kod skandinavskog modela i posljedično tome taj model ima i najviše porezne prihode. Dohodovne nejednakosti koje se mjere Gini koeficijentom najviše su kod liberalnog socijalnog modela.

U daljnjem tekstu napravit će se komparacija modela na temelju podataka za pojedine države predstavnice pojedinih modela.

3.3. Danska, Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo za vrijeme Velike recesije

U drugoj polovini 19. stoljeća u zapadnim zemljama se počela razvijati socijalna politika što se najviše može zahvaliti bismarckovskim zakonima⁶, a kasnije i skandinavskim i britanskim socijalnim reformama⁷(Petring 2012). Suvremenim društveni procesi pred socijalnu politiku stavljaju nove izazove te je potrebno ponuditi održive koncepte socijalnog razvoja pojedinih zemalja. Globalizacija, strukturne promjene ekonomije i rada, demografske i socijalne promjene su stavke na koje socijalna politika mora pronaći rješenja primjerena modernom dobu. Često se tvrdi da je socijalna država prevelika i previše velikodušna. Brojne utjecajne osobe su kritizirale oblike socijalne politike poput Romana Herzoga⁸ koji je 2001. smatrao da treba podržati inicijativu nove socijalne tržišne privrede koju je financiralo Udruženje poslodavaca metalne industrije te je za Frankfurter Allgemeine Zeitung⁹ (FAZ od 25. studenog 2001.) ustvrdio da sve te kritike treba preispitati i utvrditi postoji li negativna veza između veličine socijalne države i ekonomske efikasnosti neke zemlje (Petring 2012). Ne može se

⁶ Otto Eduard Leopold von Bismarck-Schönhausen (1815.-1898.) kao kancelar pruskoga kraljevstva ujedinio je Njemačku serijom pobjedonosnih ratova poslije kojih postaje prvi kancelar njemačkog carstva. U unutarnjoj politici stavio je izvan zakona više organizacija i pragmatično uveo starosne mirovine, zdravstveno osiguranje, kao i radničko osiguranje u slučaju nesreće. <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/viewFile/518/507>

⁷ Više o skandinavskim socijalnim reformama može se pročitati u radu Vlade Puljiza pod nazivom „Korijeni skandinavskog socijalnog solidarizma“ iz 1996., dok isti autor o britanskim socijalnim reformama piše u radu „Velika Britanija: od zakona za siromašne do laburističkih socijalnih reformi“ također 1996. Oba rada objavljena su u Reviji za socijalnu politiku.

⁸ Roman Herzog (5. travnja 1934.- 10. siječnja 2017.) njemački predsjednik (CDU) od 1994. do 1999.

⁹ Frankfurter Allgemeine Zeitung – visokokvalitetne njemačke dnevne novine koje se tiskaju u Frankfurtu na Majni od 1949. godine.

brzopleto izvući zaključak kako je neophodno razgraditi socijalnu državu prije nego što se detaljnije sagledaju promijenjeni okvirni uvjeti¹⁰ o kojima će biti više riječi u sljedećim poglavljima.

U ovom dijelu rada obradit će se socijalni modeli na primjerima odabranih zemalja te njihova obilježja s podacima iz 2012. godine, jedna zemlja predstavlja jedan model. Danska predstavlja socijaldemokratski model u Europi, Njemačka konzervativni i Ujedinjeno Kraljevstvo liberalni model. U daljnjem dijelu rada opisan će se navedene zemlje te utjecaj Velike recesije na njih i načini na koje su je prebrodili.

3.3.1. Slučaj Danske

Danska je smještena na sjeveru Europe te pripada skupini Skandinavskih zemalja. Prema političkom sustavu je Danska ustavna monarhija, ima predstavnički parlamentarni sustav na čelu sa šefom vlade, odnosno premijerom, i šefom države, odnosno kraljem. Kralj je službeno zadržao izvršne ovlasti, ali dužnosti koje obavlja su samo ceremonijalne i predstavničke. Prema Eurostatu Danska ima 5 873 420 stanovnika, glavni grad je Kopenhagen te su članica NATO saveza, Ujedinjenih naroda (UN), Europske unije i schengenskog područja. Službena valuta je danska kruna te su ugovorili izuzeće od uvođenja eura. Najvažniji sektori gospodarstva u zemlji su javna uprava, obrana, obrazovanje, socijalna skrb i zdravstvo. Upravo zbog tih činjenica i zbog toga što je mala, otvorena država, odabrana je kao predstavnik socijaldemokratskog modela socijalne države.

Do 2008. godine dansko gospodarstvo je bilo u ekspanziji te je proračun bio u suficitu od 5% BDP-a 2007. godine, a dolaskom Velike recesije gospodarstvo počinje stagnirati narednih sedam godina (Goul Anderson, 2016). „Međutim, osim recesije, Dansku je pogodilo pucanje kreditnog i stambenog mjehura te je pretrpjela sedam godina nultog rasta, što je problem koji je proizašao iz pretjerane liberalizacije kredita početkom 2000-ih“ (Goul Anderson, 2016). Osim toga zemlja se morala suočiti i pronaći način kako prebroditi starenje stanovništva, provesti reformu mirovinskog sustava, poreznog i socijalnog te su morali uvesti novu teoriju

¹⁰ Više o ovoj temi može se pročitati u Petring, A. (2012.): Socijalna država i socijaldemokratija, Fridrich Ebert Stiftung, Beograd

javnog menadžmenta (engl. NPM)¹¹ kojoj je cilj smanjenje birokracije, poboljšanje učinkovitosti usluge, decentralizacija, smanjenje troškova, kontrola outputa i povećanje konkurentnosti javnog sektora (Hood, 1991). Na Veliku recesiju Danska je odgovorila određenim ograničenjima javne potrošnje, ali zadržavajući svoj socijaldemokratski stav.

Obilježja Danske kao socijaldemokratskog modela su sljedeća (Petring 2012):

- **Porezni sustav i doprinosi**

Ukupni teret davanja u skandinavskoj državi je visok. Visoki su i porezi na dohodak i porez na potrošnju. Kretanje stope poreza na osobni dohodak je progresivno. Većina socijalnih davanja financira se iz poreznog sistema te je nizak nivo socijalnih doprinosa.

- **Osiguranje u slučaju nezaposlenosti**

U Danskoj osiguranje za slučaj nezaposlenosti nije obvezno osiguranje, već njime upravljaju sindikati. Sam iznos naknade iznosi 90% prethodne bruto plaće, a gornja granica je 1700 eura. Dužina trajanja dobivanja naknade je do 4 godine. Naknada se financira od 8% bruto plaće koju zaposleni sami uplaćuju u fond za nezaposlene.

- **Mirovinski sustav**

Prvi izvor primanja za umirovljenike u Danskoj je takozvana narodna mirovina, koja iznosi 660 eura odnosno 16,5 eura po godini prebivališta u Danskoj, a u potpunosti se financira putem poreza. Na nju ima pravo svaki državljanin Danske koji je u dobi od 15 do 67 godina imao najmanje 3 godine prebivalište u Danskoj. Pravo na narodnu mirovinu imaju i stranci uz uvjet da imaju 10 godina prebivalište u Danskoj, od čega posljednjih 5 mora biti prije prava na ostvarivanje mirovine. Ukoliko umirovljenici nemaju dodatne prihode ostvaruju dodatak uz narodnu mirovinu koji čini razliku od 660 eura i ostvarenog prava na narodnu mirovinu. Drugi dio državnog mirovinskog sustava je Arbejdsmarkedets Tillægspension (ATP) mirovina koja se određuje po godinama radnog staža i radnih sati nedjeljom. Doprinose za taj dio u visini od jedne trećine uplaćuju poslodavci, a ostalo zaposleni. Treći stup obuhvaća 90% svih zaposlenih i odnosi se na mirovine poduzeća. Oko 15% bruto plaće u omjeru trećina poslodavac, a dvije trećine zaposleni, ulaže se u kapitalne fondove pod državnom kontrolom.

¹¹New Public Management ima za cilj osigurati konkurentsku prednost u državnom sektoru usvajanjem tržišnog modela i pristupa iz privatnog sektora.

- **Zdravstveni sustav**

Danski model zdravstvenog osiguranja ima velike sličnosti s njemačkim budući da se također financira od doprinosa koji se ne vezuje za primanja.

Zaključeno temeljem navedenog moglo bi se utvrditi kako je Danska, od svih skandinavskih zemalja, najviše bila pogođena recesijom. Naime, osim recesije, Danska je imala posljedice kako je već navedeno i zbog pucanja kreditnog i stambenog mjehura zbog pretjerane liberalizacije kredita početkom 21. stoljeća. Strukturne reforme koje su provedene od 2010. danska vlada opravdavala je recesijom iako su bile planirane i prije krize, a cilj im je bio dugoročno povećanje radne snage. Strogi programi štednje povećali su pritiske na gospodarstvo i odgođen je kratkoročni gospodarski oporavak. Čak je i socijaldemokratska vlada od 2011. do 2015. nastavila s mjerama štednje, a 2015. novoj liberalnoj vladi niski gospodarski rast bio je opravdanje za neoliberalnim prijedlogom za smanjenje poreza. Smanjeni porezi trebali su uzrokovati i manja socijalna davanja, ali je taj prijedlog odbijen (Andersen, Schoyen, Hvinden, 2017).

Ukinuto je dobrovoljno privremeno umirovljenje te je uvedena dobna granica od 70 godina starosti koja je obuhvaćala sve (Andersen, Schoyen, Hvinden 2017. prema Greve 2007.). Kako bi se smanjila mogućnost povećanja invalidskih mirovina, oni koji bi primali naknadu za bolovanje duže od 120 dana u godini, gubili bi posao te bi dalje dobivali neki oblik socijalne pomoći. Ove mjere opravdane su stavom da je uključivanje u tržište rada najbolji način za smanjenje siromaštva (Andersen, Schoyen, Hvinden, 2017. prema Hagelund 2014).

Naknada za nezaposlene 1990. godine je smanjena sa 7 godina na 4 godine, a 2010. godine je smanjena na 2 godine. Osim toga, pravo na naknadu više nisu imale osobe koje su radile zadnjih 26 tjedana, već se povećalo na 52 tjedna. Time je 10 do 20% nezaposlenih izgubilo pravo na naknadu (Taylor-Gooby et. al. 2017).

3.3.2. Slučaj Njemačke

Njemačka je smještena u središtu Europe, a glavni grad joj je Berlin. Članica je NATO saveza, Europske unije i Ujedinjenih naroda. “Njemačka je savezna parlamentarna republika na čelu sa šefom vlade, odnosno kancelarom, i šefom države, odnosno predsjednikom, čije su glavne

dužnosti reprezentativne. Sastoji se od 16 saveznih zemalja koje imaju vlastiti ustav i u velikoj su mjeri samostalne u pogledu svoje unutarnje organizacije. Među njima su tri grada sa statusom savezne zemlje: Bremen, Berlin i Hamburg. Najvažniji sektori njemačkoga gospodarstva su industrija (23,4 %), javna uprava, obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (19,4 %) te veleprodaja i maloprodaja, promet i usluge smještaja i prehrane (15,8 %)” (Službena stranica Europske unije 2022.). U ovome radu Njemačka je odabrana za predstavnika konzervativnog modela socijalne države jer se kao vodeća sila Europe morala suočiti s Velikom recesijom nedugo nakon rušenja Berlinskog zida i spajanja Istočne i Zapadne Njemačke 1990. godine.

Njemačka se također smatra prototipskim primjerom „koordinirane tržišne ekonomije“, koju karakteriziraju guste i dugoročne mreže među tvrtkama i društvenim partnerima, suradnički programi obrazovanja i obuke te visoke razine zaštite zaposlenja (Hall i Soskice 2001.). Ovaj ekonomski i politički sustav predstavlja pozadinu za glavni primjer „konzervativne“ socijalne države, sa socijalnim politikama koje čuvaju status institucionaliziranim u shemama obveznog socijalnog osiguranja i promicanjem obiteljskog modela „muškarac hranitelj/žena domaćica“ (Esping-Andersen 1990, Lewis 1992).

Obilježja Njemačke kao konzervativnog socijalnog modela su (Petring 2012):

- **Porezni sustav i doprinosi**

U kontinentalnoj poreznoj državi ukupan teret davanja je srednje visok. Udio direktnih poreza u ukupnim prihodima je nizak, dok je udio socijalnih doprinosa, poput doprinosa za socijalno osiguranje, visok. U skladu s time, stopa ukupnih davanja i porezna stopa bilježe izuzetno širok raspon.

- **Osiguranje u slučaju nezaposlenosti**

Njemačka, koja je prva u svijetu uvela državno zdravstveno osiguranje i osiguranje za slučaj nesreće 1883. i 1884., osiguranje za slučaj nezaposlenosti uvodi 1927. Visina naknade za osobe koje imaju djecu je 67% prethodnog neto dohotka, dok je za one bez djece 60% odnosno do maksimalno 1800 odnosno 1600 eura. Dužina primanja naknade ovisi o starosnoj dobi. Za mlađe od 50 godina je maksimalno godinu dana, dok za osobe starije od 58 godina je dvije godine. Naknada za nezaposlene se financira od 3% osobnog dohotka koji se uplaćuje u fond za nezaposlene. 1,5% uplaćuju poslodavci, a 1,5% sami zaposlenici.

- **Mirovinski sustav**

Njemačka ima tri stupa mirovinskog osiguranja. Prvi stup je osnovno i obvezno državno osiguranje, drugi je isto obvezno državno mirovinsko osiguranje, ali koje se veže za ostvarene dohotke, dok je treći stup dobrovoljan i odnosi se na privatna mirovinska osiguranja i mirovine poduzeća.

- **Zdravstveni sustav**

Zakonom o zdravstvenom osiguranju radnika iz 1883. godine u Njemačkoj se uvodi jedinstvena obveza zaključivanja zdravstvenog osiguranja za radnike do određene visine dohotka. Današnji sistem njemačkog zdravstvenog osiguranja podijeljen je na zakonske i privatne kompanije za zdravstveno osiguranje. Zdravstveno osiguranje financira se iz doprinosa.

Velika recesija je na Njemačku, kako ističe Heuer i Mau (2017), ostavila najmanji utjecaj budući da je njemačka socijalna država prošla značajne reforme u mnogim političkim područjima od ranih 2000-ih, a bile su usmjerene na tri smjera. Prije svega na smanjenje socijalne pomoći i proračunske štednje, potom prema povećanoj individualnoj odgovornosti za socijalnu sigurnost i naposljetku prema paradigmi „društvenog ulaganja“. Te reforme neposredno prije recesije bile su razlog zbog kojeg kriza nije viđena kao strukturni izazov nego samo nedostatak potražnje (Heuer, J. O., Mau J., 2017).

2005. godine naknade za dugotrajnu nezaposlenost i naknade socijalne pomoći spojene su u novu naknadu na razini socijalnog osiguranja nakon 12 mjeseci primanja naknade, odnosno 24. mjeseca za osobe starije od 50 godina (Heuer, J. O., Mau J., 2017). Ukoliko bi odbili ponudu za posao, naknada bi bila umanjena za 30%, a pri izračunu naknade uzimaju se u obzir uštedevina primatelja i plaća supružnika. Posebno je zanimljivo stvaranje „one euro-jobs“, u kojima država zapošljava ljude i plaća ih 1 euro po satu kako bi im se povećala zapošljivost na tržištu rada (Taylor-Gooby et. al. 2017).

Smanjena je razina javnih mirovina, stvaranjem dobrovoljnog, ali državno subvencioniranog privatnog mirovinskog sustava („Riester Rente“) i uvedena je osnovna mirovina temeljena na potrebama za one koji nemaju dovoljna prava. Od 2007. dolazi do postupnog povećanja dobi

za umirovljenje sa 65 godina u 2012. na 67 godina 2029. (Heuer, J. O., Mau J., 2017 prema (Hinrichs 2005; Bonin 2009).

U zdravstvu su smanjenje usluge koje pokriva sustav socijalnog osiguranja, a participacijama za dodatne usluge i naknadama za mjere prevencije uspostavljene su različite razine zdravstvenih usluga za različite skupine stanovništva s ciljem „aktivacije“ i „odgovornost“ primatelja zdravstvene skrbi (Heuer, Mau 2017 prema Ullrich et al. 2012).

Njemačka je u početku skliznula u recesiju puno dublje od ostalih europskih gospodarstava, no već 2010. godine se oporavila i vratila na put rasta. Razlog tome je brza reakcija Njemačke vlade na čelu s Angelom Merkel¹² koja je brzo odgovorila na krizu u financijskom sektoru donošenjem nekoliko “ekspresnih zakona” s ciljem pružanja potpore financijskim institucijama u problemima i održavanja povjerenja u financijski sektor kako bi se spriječila “kreditna kriza” (Heuer, Mau 2017 prema Streeck 2010; Dolls et al. 2012).. Potom su „automatski stabilizatori“ prigušili fluktuacije BDP-a. Budući da gospodarstvo nije samo imalo koristi od vlastitih stabilizirajućih mehanizama, već je, kao veliki izvoznik, također su uvezli učinke automatskih stabilizatora u drugim gospodarstvima. Općenitije, članstvo u eurozoni i rezultirajući fiksni tečaj omogućili su njemačkom gospodarstvu koristi od svog snažnog konkurentskog položaja unutar eurozone. I treće, za razliku od ranijih kriza, njemačka je vlada namjerno i aktivno koristila mjere upravljanja potražnjom, socijalne politike i tržište rada kako bi se suprotstavila učincima recesije (Taylor-Gooby et. al. 2017).

3.3.3. Slučaj Ujedinjenog Kraljevstva

Ujedinjeno Kraljevstvo je otočna monarhija zapadne Europe te se sastoji od četiri države, a to su: Engleska, Škotska, Wales i Sjeverna Irska. Po političkom ustroju je parlamentarna monarhija na čelu s kraljem Charlesom III koji je naslijedio na tom mjestu kraljicu Elizabeth II¹³. Ustav zemlje nije napisan već se temelji na nekoliko zakona. Državu su većinom vodile konzervativne vlade, a za vrijeme Margaret Thatcher¹⁴ dosegla je potpunu liberalizaciju. Članica je Ujedinjenih naroda i jedan od osnivača NATO saveza nakon Drugog svjetskog rata.

¹² Angela Merkel (rođena 17. srpnja 1957.) je bila prva njemačka predsjednica vlade od 22. studenog 2005. do 8. prosinca 2021.

¹³ Elizabeth II. (21. travnja 1926. - 8. rujna 2022.) je bila kraljica UK-a od 1952. do 2022.

¹⁴ Margaret Hilda Thatcher (13. listopada 1925. – 8. travnja 2013.) je bila premijerka Ujedinjenog kraljevstva od 4. svibnja 1979. do 28. studenog 1990.

Ujedinjeno Kraljevstvo je 31. siječnja 2020. godine istupilo iz Europske unije (poznatije kao Brexit)¹⁵, kada je na snagu stupio sporazum o povlačenju, čija su članica bili od 1973. godine. Jedina je država koja je napustila Europsku uniju.

Obilježja Ujedinjenog kraljevstva kao liberalnog modela su sljedeća (Petring 2012):

- **Porezi i doprinosi**

Analizom poreznih sistema zaključuje se da je kod anglosaksonskih država ukupno opterećenje davanjima nisko, a veliki udio prihoda se ostvaruje putem direktnih poreza. Progresija osobnih poreza na dohodak je također niska kao i nivo indirektnih poreza te socijalnih doprinosa. Na socijalnu državu to ostavlja traga u relativno malim sredstvima budući da je i ukupno opterećenje davanjima nisko te se posljedično tome ostvaruje nejednak nivo raspodjele.

- **Osiguranje u slučaju nezaposlenosti**

Prvo osiguranje za slučaj nezaposlenosti uvedeno je 1911. godine u Velikoj Britaniji pritiskom radničke klase. U Velikoj Britaniji iznos naknade za nezaposlene je jedinstven i iznosi oko 60 funti tjedno, a za troškove stana nezaposleni mogu podnijeti posebni dodatak. Najduže vrijeme isplate je 26 tjedana¹⁶. Ta sredstva se financiraju iz paušalnih doprinosa za socijalno osiguranje, koje obuhvaća osim naknade za nezaposlene i državne mirovine, zdravstveni sustav, naknade za roditelje i davanja za slučaj radne nesposobnosti. Visina tih doprinosa je 23,8% od čega 11% financiraju zaposleni, a ostatak poslodavci.

- **Mirovinski sustav**

U Velikoj Britaniji prvi stup u mirovinskom sustavu je podijeljen na dva dijela. Prvi dio je osnovna državna mirovina na koju svi britanski državljani koji su uplaćivali doprinose 10 godina. Puni iznos iznosi 90 funti tjedno, a prima ga u punom iznosu samo onaj tko ima 30 godina radnog staža. Ostali imaju pravo na socijalnu pomoć za umirovljenike uz provjeru imovinskog stanja. Drugi dio prvog mirovinskog stupa je mirovinski kredit. Drugi stup sastoji se ili od državne mirovine koja se financira putem preraspodjele ili od privatnih odnosno mirovina poduzeća.

¹⁵ Više o Brexitu dostupno na <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eu-uk-after-referendum/>

¹⁶ <https://www.gov.uk/jobseekers-allowance>

- **Zdravstveni sustav**

U Velikoj Britaniji zdravstveno osiguranje financira se iz poreza. Pravo na njega imaju svi građani. Osim iz poreza financira se i iz privatnih doplata koje se uglavnom odnose na lijekove i zubarske usluge.

Kao i ostale zemlje, tako ni Ujedinjeno Kraljevstvo nije moglo izbjeći utjecaj Velike recesije koja je zahvatila Europu, ali i ostatak svijeta. Gospodarstvo je nakon šesnaest godina rasta pogodio negativan trend te je pad gospodarstva do rujna 2008. godine iznosio 0.5 posto (Rosenberg 2012). Osim pada gospodarstva povećao se i broj osoba koje primaju naknadu za nezaposlene što je isto prvi put nakon šesnaest godina te je nezaposlenost porasla za 5,8 posto (Rosenberg 2012).

Ujedinjeno kraljevstvo je liberalna država blagostanja usmjerena na tržište, stoga ga je recesija prvo i pogodila te ostavila značajnog traga. U skladu s liberalnim shvaćanjima socijalna potrošnja u UK je izuzetno niska prema europskim standardima. Model „Trećeg puta“ kojeg su do 2008. godine vodili „novi laburisti“ na čelu s Tonyjem Blairom¹⁷, koji je oprezno povećavao socijalna ulaganja, 2010. godine je zamijenila desničarska koalicija i nastavljen je neoliberalni program štednje (Taylor-Gooby et. al. 2017).

Neposredan odgovor na recesiju bilo je automatsko povećanje potrošnje na naknade za nezaposlene i niske plaće, kao i niz mjera za zaštitu poslovanja i radnih mjesta (smanjenje poreza, shema za otpad automobila, pružanje mogućnosti obuke, bonusi za otvaranje novih radnih mjesta) kao i povećanje neoporezivih osobnih odbitaka (Taylor-Gooby et. al. 2017 prema Chung i Thewissen 2011). Upravljanje recesijom, koje je vodio Gordon Brown¹⁸ kao kancelar, a zatim laburistički premijer, u početku je bilo uspješno, što je dovelo do brzog oporavka po uzoru na sredinu 1970-ih. No, 2010. dolazi do smjene vlasti i počinju se provoditi radikalni programi reforme socijalne skrbi. Širi se uloga privatne i nedržavne socijalne skrbi, razvijaju i učvršćuju novi sustavi plaćanja prema rezultatima i zahtijevanja od ljudi da preuzmu puno veću individualnu odgovornost za rezultate (Taylor-Gooby et. al. 2017).

¹⁷ Tony Blair (rođen 6. svibnja 1953.) premijer UK-a od 1997. do 2007.

¹⁸ Gordon Brown (rođen 20. veljače 1951.) je obnašao dužnost premijera UK-a od 2007. do 2010.

U praksi su rashodi za mirovine porasli, ali su rashodi za zdravstvo i obrazovanje blago pali, neuspjevajući uskladiti rast stanovništva. Socijalne naknade oštro su smanjene unatoč sve većoj potražnji. Vlada je također smanjila poreze na poslovanje, povećala porez na dodanu vrijednost (PDV) i podigla porezne pragove, usmjeravajući ušteđevinu prema onima s višim primanjima i smanjujući porez na dohodak za osobe sa srednjim do nižim primanjima. Neto učinak poreznih politika bio je prebacivanje tereta plaćanja smanjenja deficita više prema skupinama s nižim dohotkom (Taylor-Gooby et. al. 2017. prema Johnson 2015: 5),

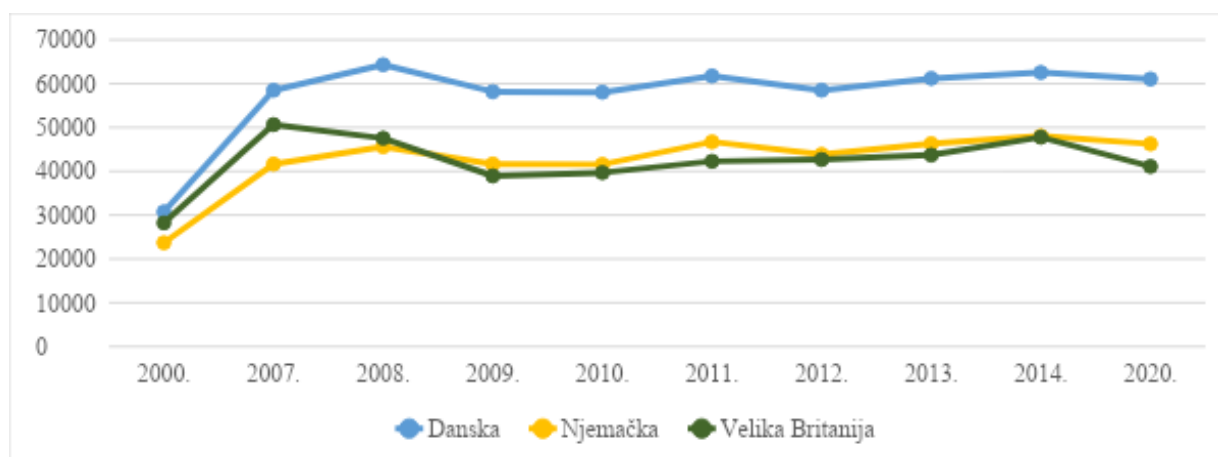
3.4. Usporedba zemalja predstavnica pojedinih modela

Danska, Njemačka i Velika Britanija su izvrsni predstavnici pojedinih modela socijalnih država, stoga će se daljnji rad bazirati na usporedbi BDP-a per capita, stope nezaposlenosti i izdacima za zdravstvo u tim državama u vremenu prije i poslije Velike recesije. Navedene države svaka sa svojim modelom socijalne države, Danska sa skandinavskim modelom, Njemačka s konzervativnim i Velika Britanija sa liberalnim modelom na različite načine su se borile sa pristigлом recesijom te su i njihovi konačni uspjesi bili različiti. Za prikaz usporedbe uzeto je razdoblje od 2000. godine pa do 2020. kako bi se uočila promjena u vrijeme Velike recesije i dužina oporavka pojedinih zemalja.

1. Kretanje BDP-a per capita

Kao što je već rečeno, najuočljiviji je utjecaj krize na razini BDP-a per capita, stoga će u daljnjem radu biti prikazano kretanje BDP-a per capita u američkim dolarima u odabranim zemljama u referentnom razdoblju od 2000. godine do 2020. godine. Grafikon 1 jasno prikazuje kako je BDP per capita kontinuirano rastao u Njemačkoj i Danskoj do 2008. godine. Čak je BDP Danske 2008. bio veći nego u ijednoj godini do 2020. UK je najveću razinu BDP-a per capita imala 2007. godine i do 2020. nije uspjela vratiti BDP na tu razinu. Treba napomenuti da je UK zbog svoje povezanosti sa američkim financijskim tržištem prva osjetila slom financijskih tržišta u SAD-u. Njemačka je kao i Danska do 2008. godine kontinuirano rasla, no već 2011. godine je dosegla veću razinu BDP-a per capita nego 2008. godine.

Grafikon 1: BDP per capita (u američkim dolarima)

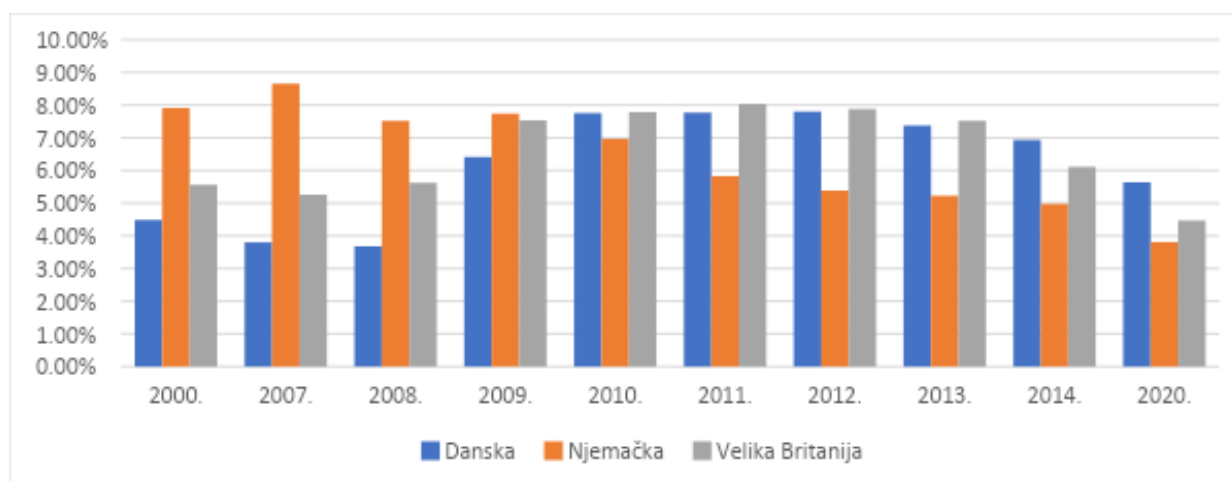
Izvor: Svjetska banka: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

Iz ovih brojki može se zaključiti da je konzervativni model najbolje prebrodio krizu te nastavio rast.

2. Stopa nezaposlenosti

Da bi država i društvo što bolje prosperirali, potrebno je radno sposobnom stanovništvu omogućiti pristup tržištu rada. Nema države blagostanja s velikom stopom nezaposlenosti. Što se događalo s istim u promatranom razdoblju prikazuje grafikon 2.

Grafikon 2: Stopa nezaposlenosti (u postotku)

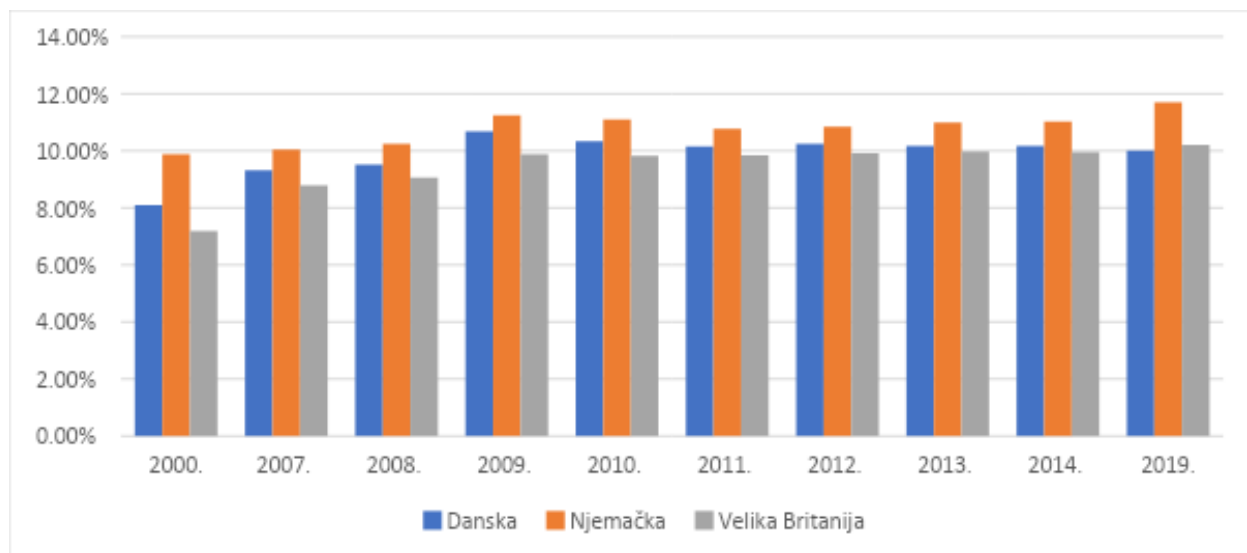
Izvor: Svjetska Banka: <https://data.worldbank.org/indicator>

Gledajući odabrane države, uočljivo je da je Danska najmanju stopu nezaposlenosti imala 2008. godine. No, u godinama recesije ta je stopa doživjela svoj vrhunac 2012. Od tada kreće pad, no još uvijek nije na razini 2008. Slična situacija je i u Velikoj Britaniji, s razlikom što je 2007.

stopa nezaposlenosti bila najniža, a 2011. se počela smanjivati da bi 2020. godine bila i niža nego 2007. No, kod Njemačke je situacija posve drugačija. Prema stopi nezaposlenosti reklo bi se da Velika recesija na nju nije imala utjecaja.

“Kretanja na tržištu rada kao rezultat globalne recesije karakterizirana su smanjenjem aktivnosti radne snage, smanjenjem broja zaposlenih te porastom broja nezaposlenih osoba. Zahvaljujući specifičnostima zdravstvenog sustava, kao što su način organizacije sustava zdravstva, sustav financiranja, uređenje tržišta rada te ponuda i potražnja zaposlenika u sustavu zdravstva, tržište rada sustava zdravstva u manjoj je mjeri pogođeno utjecajem recesije od tržišta rada u cjelini” (Bagat, Drakulić 2010). Stoga su i izdaci za zdravstvo kao postotak BDP-a ostali na približno istim razinama. No, treba imati na umu da je visina BDP-a u dolarima u razdoblju recesije smanjena. Kretanje ukupnih izdataka za zdravstvo prikazano je grafikonom 3.

Grafikon 3: Ukupni izdaci za zdravstvo u % BDP-a

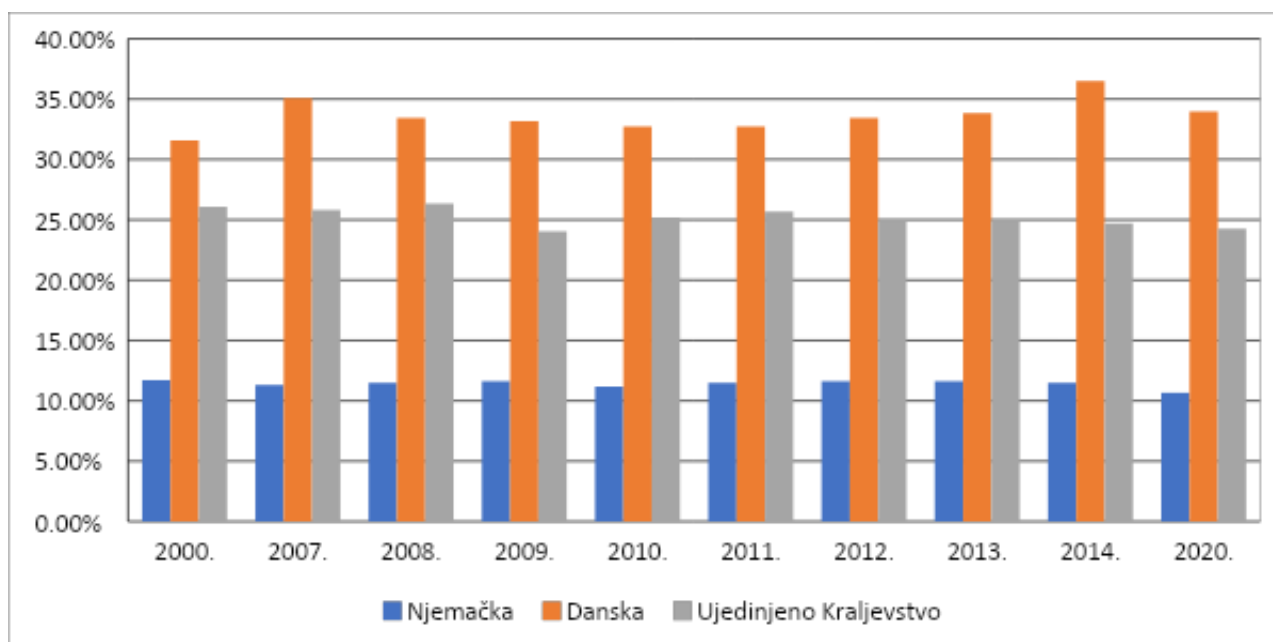

Izvor: Svjetska banka: <https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS>

4. Prihodi od poreza

Porezni prihod definira se kao prihod prikupljen od poreza na dohodak i dobit, doprinosa za socijalno osiguranje, poreza na dobra i usluge, poreza na plaću, poreza na vlasništvo i promet imovine i drugih poreza. Ukupni porezni prihodi kao postotak BDP-a označava udio outputa neke zemlje koji država ubire porezima (OCD 2022). Kretanja poreznih prihoda među odabranim državama prikazano je sljedećim grafikonom.

Grafikon 4: Kretanje poreznih prihoda u % BDP-a

Izvor: Svjetska banka:

<https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS?end=2014&locations=DE-DK-GB&start=1999>

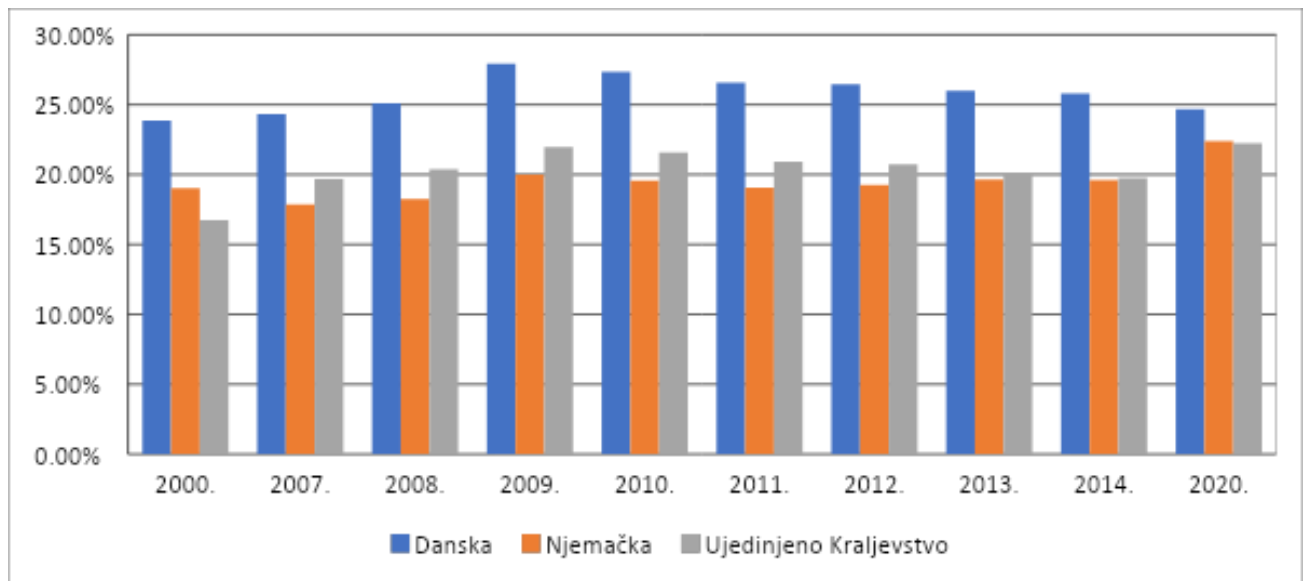
Iz gornjeg grafikona je najuočljivija razlika u prihodima od poreza između skandinavskog i konzervativnog modela, odnosno između Danske i Njemačke. Danska je najviše prihode od porez imala 2014. godine u iznosu od 36,5% čime je prestigla predrecesijsku 2007. godinu i 35,09% poreznih prihoda u BDP-u.

Njemačka je, pak, 2000. godine imala najveći udio od 11,7% poreznih prihoda u BDP-u koji je u razdoblju od 20 godina ostao vrlo konstantan. Isti tek 2020. godine pada na 10,67%. Velika Britanija u promatranom dvadesetogodišnjem razdoblju ima porezne prihode od oko četvrtine BDP-a, a najviši su bili 2008. godine u visini od 23,34%

4. Kretanje izdataka za konačnu potrošnju opće države

Sljedećim grafikonom je prikazano kretanje izdataka za potrošnju opće države između tri europska predstavnika socijalnih modela.

Grafikon 5: Kretanja izdataka za konačnu potrošnju opće države u % BDP-a

Izvor: Svjetska banka:

<https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.GOVT.ZS?locations=DK-DE-GB>

Iz ovog grafikona uočava se da najviše izdatke za konačnu potrošnju opće države ima Danska. Sve tri promatrane države su najviše izdatke (izuzev 2020.godine) imale 2009. u vrijeme najveće krize izazvane Velikom recesijom. Danska od tada bilježi smanjenje izdataka za konačnu potrošnju opće države, dok su 2020. i Ujedinjeno Kraljevstvo i Njemačka povećale te izdatke te je značajno smanjena razlika između predstavljenih modela.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Usporedbom konzervativnog, liberalnog i socijalnog modela došlo se do zaključka da je konzervativni model najbolje podnio teret Velike recesije. Njemačka, kao primjer konzervativnog modela, je imala najmanji pad stope BDP-a per capita, najmanju stopu nezaposlenosti i najprije je izašla iz krize, ostvarujući rezultate koji su nadmašili predkrizno razdoblje. Strukturne reforme koje je Njemačka pokrenula početkom 21. stoljeća obuhvatile su modernizaciju ekonomskog sustava koji je zadržao svoju privlačnost. Ujedno su smanjili davanja države u socijalnom sektoru, kao što su naknade za nezaposlene te se tako povećala mobilnost radne snage. Nakon Njemačke strukturne reforme počele su provoditi sve zemlje članice Europske unije.

Dakako da je Velike recesija utjecala na određene ekonomske, društvene i političke promjene u Europskoj uniji. Pije svega, porasla je važnosti međunarodnih agencija za promicanje tržišta nacionalne države. Kao najuspješnije su se pokazale politike jedinstvenog tržišta Europske unije. Jedan od ishoda bile su ozbiljne napetosti između gospodarstava na različitim stupnjevima razvoja koja više nisu bila u stanju kompenzirati nacionalnu ekonomsku slabost prilagođavanjem deviznih tečajeva nakon recesije. Izlazak Velike Britanije iz EU-a (Brexit) stvorio je ozbiljne napetosti i ojačao pokrete za izlazak drugdje, osobito u Francuskoj, Italiji i Danskoj.

Društvene promjene nakon Velike recesije su posebice vidljive u porastu razina useljavanja u Njemačku, Dansku i Veliku Britaniju. Nakon 2012. godine pokrenuo se val useljavanja u te zemlje što legalnog što ilegalnog karaktera. Pozitivna strana useljavanja u te zemlje je povećanje radno sposobnog stanovništva. Naime, sve tri zemlje imaju nisku stopu nataliteta i spadaju u zemlje s pretežno starijom populacijom. No, s druge strane taj val useljavanja potaknuo je protuimigracijsku reakciju među onima koji sebe vide kao gubitnike u natjecanju za poslove, kuće i školovanje i snažan je temeljni čimbenik koji pokreće populističke pokrete protiv EU. Sve europske države blagostanja nameću ograničenja pristupu socijalnih beneficija imigrantima koji nisu iz EU-a i, u većini slučajeva, neka ograničenja imigrantima iz EU-a.

Te ekonomske i društvene promjene dovele su do dva isprepletana trenda u politici države blagostanja. Prvo, pojavljuju se nove potrebe, koje se ponekad opisuju kao novi društveni rizici, među mladim osobama koje ulaze na tržište rada, niže kvalificiranim radnicima, radnicama, imigrantima i onima u potrebi. Drugo, usprkos dodatnom utjecaju Velike recesije koja je najviše

pogodila najugroženije skupine nije došlo do velike promjene u omjeru rashoda za socijalnu skrb koji idu tradicionalnoj socijalnoj državi „starog rizika“.

Zbog Velike recesije produžile su se dobne granice za umirovljenje, socijalna davanja su čak i u skandinavskim zemljama smanjena i reducirana. No, nekoliko godina nakon nje činilo se da se trend povećanog razvoj nastavlja. Međutim, trenutna situacija na ekonomskom polju je vrlo nestabilna što zbog dvogodišnje borbe protiv korona virusa, što zbog rata između Ukrajine i Rusije koji dodatno destabilizira ekonomsku sigurnost Europske unije. Upravo zbog tih nestabilnosti raste opasnost od nove recesije na koju se europski čelnici već pripremaju raznim mjerama štednje, a prije svega štednjom energenata. Ovisnost Europe o ruskom plinu bit će uzrok novoj recesiji, koja bi mogla prouzročiti puno više problema gospodarstvu od svih recesija do sada.

LITERATURA

1. Agencija France-Press, Eurozone business activity lose to seven-year low [pristupljeno 26. srpnja 2022]
2. Andersen, J. G. (2019.): Denmark: the Welfare State as a victim of neoliberal economic failure?, in Stefán Ólafsson and others, *Welfare and the Great Recession: a comparative study*, Oxford.
Raspoloživo na: <https://academic.oup.com/book/12320/chapter-abstract/161867685?redirectedFrom=fulltext> [pristupljeno 02. kolovoza 2022.]
3. Andersen, J. G., Schoyen, M. A., Hvinden, B. (2017.): Changing Scandinavian Welfare States - Which way forward?, in Peter Taylor-Gooby, Benjamin Leruth, and Heejung Chung (eds), *After Austerity: Welfare state transformation in Europe after the Great Recession*, Oxford, 2017.
4. Arts, W. and Gelissen, J. (2002.): Three worlds of welfare capitalism or more?, *Journal of European Social Policy*. Raspoloživo na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0952872002012002114> [pristupljeno 02. kolovoza 2022.]
5. Arts, W. and Gelissen, J. (2010.): Models of the Welfare State, in Castles, F.G., Liebfried, S., Lewis, J., Obinger, H. and Pierson, C. (eds) *The Oxford Handbook of the Welfare State*, Oxford, Oxford University Press
6. Bagat, M., i Drakulić, V. (2010): Utjecaj ekonomske recesije na tržište rada sustava zdravstva u Hrvatskoj, *Liječnički vjesnik*, 132(3-4), str. 76-80. Raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/63563> [pristupljeno: 29. kolovoza 2022.]
7. Benić Đ. (2012.): *Ekonomska kriza u Europi i Hrvatsko gospodarstvo*, Sveučilište u Dubrovniku
8. Blanchard, Oliver J. (2005.): *Makroekonomija*, Mate d.o.o., Zagreb
9. Briggs, A. (1961.): The Welfare State in historical perspective, *European Journal of Sociology*. Cambridge University Press. Raspoloživo na: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-sociology-archives-europeennes-de-sociologie> [pristupljeno 30. srpnja 2022.]
10. Bochel, Hugh (2018.): Liberal welfare states. In: *routledge handbook of the Welfare State*. Routledge, London, str. 176-186.
11. Borozan, Đ. (2012.): *Makroekonomija*, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek

12. Chapon S., Euzéby C. (2003.): Prema konvergenciji europskih socijalnih modela? Revija za socijalnu politiku, Svezak 10, Br. 3. Revija za socijalnu politiku (Online). Raspoloživo na: <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/view/110> [pristupljeno 10. kolovoza 2022.]
13. Esping-Andersen, G. (1985.): Power and distributional regimes, Politics & Society
14. Esping-Andersen, G. (1990.): Three worlds of welfare capitalism, Cambridge: Polity Press.
15. Esping-Andersen, G. (1999.): Social foundations of postindustrial economies, Oxford
16. European Bank for Reconstruction and Development (2014.): Transition Report 2014. Raspoloživo na: <file:///C:/Users/HT-ICT/Downloads/tr14.pdf> [pristupljeno 01. kolovoza 2022.]
17. Europska Unija, službena stranica. Raspoloživo na https://european-union.europa.eu/index_hr [pristupljeno 20. srpnja 2022.]
18. Frankfurter Allgemeine Zeitung (2001.). Die Belastungen steigen wieder. Raspoloživo na: <https://www.faz.net/aktuell/politik/sozialabgaben-die-belastungen-steigen-wieder-137696.html> [pristupljeno: 20. kolovoza 2022.]
19. Greve, Bent (2018.): Routledge handbook of the welfare state/edited by Bent Greve, Abingdon, Oxon; New York
20. Heuer, J. O., Mau J. (2017.): Stretching the limits of solidarity: The German case, u Peter Taylor-Gooby, Benjamin Leruth, Heejung Chung (eds), After Austerity: Welfare State Transformation in Europe after the Great Recession, Oxford, 2017
21. Hill, M., Irving, Z. (2009.): Understanding social policy, Chichester: John Wiley & Sons
22. Hood, C. (1991.): A public management for all seasons?, Public Administration. Raspoloživo na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9299.1991.tb00779.x> [pristupljeno 30. srpnja 2022.]
23. Jenson, J. (2010.): Defining and measuring social cohesion, Raspoloživo na: <https://www.files.ethz.ch/isn/151856/Jenson%20ebook.pdf> [pristupljeno 29. srpnja 2022]
24. Leksikografski zavod Miroslav Krleža – socijalna politika. Raspoloživo na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56932> [pristupljeno: 10. kolovoza 2022.]
25. Ljepojević M. (2012.): Raskršća pravde i socijaldemokratije, Besejda, Banja Luka. Raspoloživo na: <https://snsd.org/wp-content/uploads/2012/03/Raskrsca.pdf> [pristupljeno 1. kolovoza 2022.]

26. Morel, Nathalie & Palier, Bruno (2011.): Towards a social investment Welfare State? ideas, Policies and Challenges.
27. ODA (1995): A guide to social analysis for projects in developing countries, London.
28. Olgic Dratenović, B., Buterin, V. Buterin, D. (2018.): Strukturne reforme zemalja CEE-a u tranzicijskom razdoblju – pouke i zaključci, Zbornik Veleučilišta u Rijeci. Raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/294318> [pristupljeno 25. lipnja 2022.]
29. Özcan, Burcu & Bjørnskov, Christian. (2011.): Social trust and human development, Journal of Socio-economics. Raspoloživo na: https://www.researchgate.net/publication/251639829_Social_Trust_and_Human_Development [pristupljeno 24. srpnja 2022.]
30. Palley, A. (2020.): Re-Theorizing the Welfare State and the political economy of neoliberalism's campaign against it, Journal of economic issues. Raspoloživo na: <http://reparti.free.fr/palley20.pdf> [pristupljeno 01. kolovoza 2022.]
31. Petring, A. (2012.): Socijalna država i socijaldemokratija, Fridrich Ebert Stiftung, Beograd
32. Puljiz, V., Bežovan, G., Šućur, Z., Zrinščak, S. (2005.): Socijalna politika, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
33. Puljiz, V., Bežovan, G., Matković, T., Šućur, Z., Zrinščak, S. (2008.): Socijalna politika Hrvatske, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
34. Rosenberg, Jerry M. (2012.): The concise encyclopedia of The Great Recession 2007-2012, Lanham, Md., Scarecrow Press. Raspoloživo na: <https://archive.org/details/conciseencyclope0000rose/page/n9/mode/2up> [pristupljeno 22. srpnja 2022.]
35. Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D. (2007.): Ekonomija, MATE, Zagreb
36. Skocpol, Theda (1995). Social Policy in the United States: Future possibilities in historical perspective. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. Raspoloživo na: [https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=C95zNVkfmpgC&oi=fnd&pg=PP9&dq=Skocpol,+Theda+\(1995\).+Social+Policy+in+the+United+States:+Future+Possibilities+in+Historical+Perspective+pdf](https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=C95zNVkfmpgC&oi=fnd&pg=PP9&dq=Skocpol,+Theda+(1995).+Social+Policy+in+the+United+States:+Future+Possibilities+in+Historical+Perspective+pdf) [pristupljeno 15. srpnja 2022.]
37. Spicker, P. (2017.): Principles of Social Welfare: an introduction to thinking about the welfare state.

- Raspoloživo na: <http://www.spicker.uk/books/Paul%20Spicker%20-%20Principles%20of%20Social%20Welfare.pdf> [pristupljeno 20. srpnja 2022.]
38. Stubbs P., Zrinščak S. (2005.): Proširena socijalna Europa? Socijalna politika, socijalna uključenost i socijalni dijalog u Hrvatskoj i Europskoj uniji. Instiut za javne financije : Zaklada Fiedrich Ebert. str. 157-180. Raspoloživo na: <http://www.ijf.hr/Eu3/stubbs-zrinscak.pdf> [pristupljeno: 11. kolovoza 2022.]
39. Taylor-Gooby, Peter, Benjamin Leruth, and Heejung Chung (eds) (2017.): After Austerity: Welfare State transformation in Europe after the Great Recession, Oxford.
40. Titmuss, R.M. (1974.): What is Social Policy: An introduction, London. Raspoloživo na: <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/welfare-state/titmuss.pdf> [pristupnjeno 20. srpnja 2022]
41. United Nations Development Programme Raspoloživo na: <https://hdr.undp.org/>
42. Zrinščak S. (2006.). Zagreb: Socijalna politika u procjepima globalizacije i europeizacije, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Raspoloživo na: http://www.sinisazrinscak.com/wp-content/uploads/2012/12/1.indd_.pdf [pristupljeno: 15. kolovoza 2022.]
43. Wolf, M (2008.): Why Paulson's Plan was not a true solution to the crisis, Financial Times. Raspoloživo na: <https://www.ft.com/content/a09b317e-898d-11dd-8371-0000779fd18c> [pristupljeno 20. srpnja 2022.]
44. World Bank. Raspoloživo na: <https://www.worldbank.org/en/home> [pristupljeno 21. srpnja 2022.]
45. Yen, K. T. (2007): The Nordic social security model: Squaring the circle, Ethos. Raspoloživo na: <https://www.csc.gov.sg/articles/the-nordic-social-security-model-squaring-the-circle> [pristupljeno 10. rujna 2022]
46. VII. Nacionalni kongres Hrvatskog sociološkog društva, Burić I. (2019.), Socijalna kohezija u društvu, polarizacije, konflikata i nejednakosti, str. 6-8, Zagreb. Raspoloživo na: http://hsd.hr/wp-content/uploads/sites/598/2019/04/Socijalna_kohezija_2019.pdf [pristupljeno 25. srpnja 2022-]

POPIS TABLICA

Tablica 1: Tipologija socijalnih modela prema izabranim autorima	14
Tablica 2: Obilježja tri modela socijalnih država	19
Tablica 3: Usporedba ekonomskih i socijalnih ishoda	20

POPIS SLIKA

Slika 1: Moderna država blagostanja promatrana kao odgovor na Beveridgeovih pet ogromnih zala	13
---	----

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: BDP per capita (u američkim dolarima)	301
Grafikon 2: Stopa nezaposlenosti (u postotku)	31
Grafikon 3: Ukupni izdaci za zdravstvo (u postotku BDP-a)	32
Grafikon 4: Kretanje poreznih prihoda u % BDP-a	33
Grafikon 5: Kretanja izdataka za konačnu potrošnju opće države u % BDP-a	34